

SLOVANSKÝ OBZOR

č. 1/2021
roč. 1

Informačný spravodajca Matice slovenskej pre slovanský svet a slovenské zahraničie

VYŠLA NOVÁ
TROJZVÄZKOVÁ
SLOVANSKÁ ENCYKLOPÉDIA

ROZHOVOR S PREDSEDOM
MATICE SLOVINSKEJ
ALEŠOM GABRIČOM

JAK SE ŽIJE MATICI SLEZSKÉ
V 21. STOLETÍ

SNAHY
O POSTUPNÉ UMLČANIE
MATICE

KONFERENCIA PAMĚŤ
ZEMĚ (Z ČINNOSTI
MATICE MORAVSKEJ)

SPOLOK SLOVÁKOV
Z BULHARSKA

Editoriál

Marián Gešper, predseda Matice slovenskej, Slovensko *K novým výzvam!* 3

Prehľad zo slovanského sveta

Pavol Parenička, Slovenský literárny ústav Matice slovenskej, Slovensko *Slovanstvo a svet matičnej vedy* 4

IV. kongres matíc a inštitúcií slovanských národov:
záverečné komuniké 7

Ján Seman, tajomník Matice slovenskej pre informačnú a mediálnu oblasť,
Slovensko *Pripomenuli sme si 120. výročie úmrtia
Adolfa Dobrianskeho* 7

Michal Hrivnák, prozaik, Maďarsko *Myšlienka IV. kongresu inštitúcií
slovanských národov je u nás živá* 8

Jiří Malíř, predseda Matice moravskej, Česko *Konferencie Paměť země
(z činnosti Matice moravské v Brně)* 8

Katarína Koňariková, predsedníčka Spolku Slovákov z Bulharska,
Slovensko *Spolok Slovákov z Bulharska* 9

Zuzana Pavelcová, riaditeľka Krajanského múzea Matice slovenskej,
Slovensko *Maticu slovenskú navštívil
novovymenovaný predseda Úradu
pre Slovákov žijúcich v zahraničí* 10

Informačné ústredie Matice slovenskej, Slovensko *Matica slovenská vyhlásila rok 2021
za Rok Alexandra Dubčeka* 10

Marián Gešper, predseda Matice slovenskej, Slovensko *Snahy o postupné umlčanie Matice* 11

Podpora krajanov pre Maticu slovenskú *Vyhlásenia Slovákov žijúcich v zahraničí* 13

Dejiny

Jana Novotná Galuszková, predsedníčka Matice sliezskej, Česko *Jak se žije Matici sliezskej v 21. století* 14

Jurij Ľuščánsky, predseda Matice horno-lužickosrbskej, Budyšin, Nemecko *Najstarší lužickosrbský spolok v Hornej Lužici* 15

Alena Baliová, podpredsedníčka Matice slovenskej v Záhrebe, Chorvátsko *25. výročie založenia Matice slovenskej
v Záhrebe* 15

Rozhovor

Rozhovor s Alešom Gabričom, predsedom Matice slovenskej *„Slovinská matica musí zostať živým organizmom,
ktorý musí sledovať dva ciele: naďalej priťahovať
k spolupráci odborníkov rozličných profilov
a reagovať na aktuálne výzvy.“* 17

Velikáni slovanstva

Pavol Parenička, Slovenský literárny ústav Matice slovenskej, Slovensko *Štefan Moyses* 19

Knižnica slovanského sveta

Oleg A. Platonov, hlavný redaktor Slovankej encyklopédie, Rusko *Vyšla nová trojväzková encyklopédia Slovanov* 21

Iveta Vančová, výkonná redaktorka *Kultúra slova*, Slovensko *Kultúra slova* 22

Zuzana Pavelcová, riaditeľka Krajanského múzea Matice slovenskej,
Slovensko *Matičný magazín Slovensko v novom šate
Národného spektra* 23

Pripomínáme si...

24

Redakčná rada: PhDr. Pavol Madura (šéfredaktor), PhDr. Zuzana Pavelcová (výkonná redaktorka), JUDr. Marián Gešper (predseda rady), ThLic. Mgr. Viliam Komora, PhD., doc. PaedDr. Pavol Parenička, CSc., Mgr. Peter Schvantner

Sídlo redakcie:

Krajanské múzeum Matice slovenskej
Ulica P. O. Hviezdoslava 5, 036 01 Martin
tel.: (+ 421 43) 413 30 67

e-mail: zuzana.pavelcova@matica.sk

Vydala Matica slovenská © Matica slovenská 2021

P. Mudroňa 1, 036 01 Martin

www.matica.sk

MATICA
SLOVENSÁ

Grafická úprava

PaedDr. Eva Čulenová, PhD., Signis - vydavateľstvo

Jazyková redaktorka: Mgr. Daniela Lysá

Preklady ©

Preklad z lužickej srbčiny: Mgr. Barbora Lančová

Preklad zo slovinského jazyka: prof. Andrej Rozman

Na obálke:

Vľavo hore: Prijímanie spoločných záverov zo IV. kongresu matíc slovanských národov

a inštitúcií v sídelnej budove Matice slovenskej, 6. júna 2019. Foto: Ján Seman

Vľavo dole: Podobizeň Adolfa Dobrianskeho. Foto: encyclopediaofukraine.com

V strede: Obaly Slovankej encyklopédie. Foto: rusinst.ru

V strede dole: Delegáti a hostia IV. kongresu matíc slovanských národov a inštitúcií v Múzeu slovenskej dediny

v Martine, 6. júna 2019. Foto: Ján Seman

Vpravo: Jozef Hajniš, predseda Oblastnej kultúrno-osvetovej organizácie na Zakarpatsku Matice slovenskej, pri podpisovaní

listiny účastníkov IV. kongresu matíc slovanských národov a inštitúcií, 6. júna 2019

v Martine. Foto: Ján Seman

Predseda Matice slovenskej Marián Gešper. Foto: Ján Seman

K NOVÝM VÝZVAM!

Marián Gešper, predseda Matice slovenskej, Slovensko

Matica slovenská (MS) v závere minulého roka 2020 vydala Pamätnicu zo IV. kongresu matíc a inštitúcií slovanských národov, ktorý sa konal 4. až 6. júna 2019 v Martine (Slovensko) a bol venovaný predovšetkým 100. výročiu obnovenia činnosti Matice slovenskej v roku 1919. Vtedy sme ešte netušili, čo všetko prinesie nasledujúci rok 2020, predovšetkým tzv. vírusovú pandémiu, ktorá výrazne negatívne zasiahla do životov európskych národov a tým aj do chodu našich matičných organizácií.

Dejiny nás však učia, že život ide ďalej. Bez ohľadu na protivenstvá doby, tvorivú prácu na poli kultúry a vedy môžu vonkajšie udalosti pribrzdiť, no nikdy nie úplne zastaviť! Dôkazom toho je aj vydanie spomínanej Pamätnice, ktorú sme v týchto dňoch zaslali všetkým účastníkom kongresu, ako aj spriatelneným organizáciám i inštitúciám. Pri jej zostavovaní sme vychádzali zo skúseností z predchádzajúcich matičných stretnutí na I. európskom kongrese matíc slovanských národov 26. až 28. marca 2007 v Martine, II. európskeho kongresu matíc slovanských národov 31. júla až 3. augusta 2013 v Martine a III. kongresu slovanských matíc v Lubľane (Slovinsko) 4. februára 2014. Pamätnica obsahuje nielen aktuálne informácie o stave matičných hnutí v slovanských štátoch, ale aj vedecké i odborné príspevky účastníkov na menej známe, ale o to prekvapivejšie slovanské témy. Poučili sme sa z minulosti a Pamätnicu sme vydali v troch slovanských jazykových mutáciách, aby sme ju sprístupnili čo najširšej odbornej verejnosti našich národov a čo najviac odbúrali jazykovú bariéru.

Matica súčasne splnila aj ďalší sľub z posledného kongresu v Martine a vydala prvé číslo nového informačného spravodajcu, ktorý má ambíciu priebežne udržiavať pomyselný ideový plameň spolupráce slovanských matičných inštitúcií a napomáhať vzájomnej informovanosti na poli kultúry a vedy. Slovanský obzor, ktorý máte pred sebou, sa pokúsi obsiahnuť aj život sesterských slovanských matíc a ďalších slovanských krajanských organizácií pôsobiach v zahraničí, čo si myslíme, že zaujme nielen slovanských čitateľov.

Dnes môžeme povedať, že žijeme v stále rozpornejšom i nebezpečnejšom svete. Pre prežitie národných organizácií v tejto neľahkej dobe, ktorá jednoznačne nepraje tradičnej národnej kultúre, je nevyhnutné poučiť sa zo skúseností brat-

ských slovanských národov. To sa týka predovšetkým matíc, ktoré majú podobný historický vývoj a stoja pred obdobnými či rovnakými problémami. Práve odborná a vedecká výmena nám pomôže zorientovať sa v dnešnom globalizovanom svete i správne sa rozhodovať na pomyselných dejinných križovatkách, ktoré vyvstávajú pred nami.

Matica slovenská v tomto ohľade neprichádza s ničím novým, skôr sa navracia ku svojim koreňom. Matica slovenská už pred sto rokmi po obnovení svojej činnosti v roku 1919 realizovala konkrétne kroky ku slovenskej vzájomnosti vo vedeckej a spoločenskej oblasti. Vtedajší predseda MS Jur Janoška (1856 – 1930) predložil v roku 1923 návrh na zásadné rozšírenie stykov medzi slovanskými maticami. Tajomník MS Štefan Krčméry (1892 – 1955) v tomto období zaviedol v Slovenských pohľadoch (najstarší slovenský časopis a druhý vôbec najstarší kontinuálne vydávaný časopis v Európe) samostatnú rubriku „Slovanstvo“. Neskôr v roku 1948 v rámci Matice slovenskej vznikol „Slovanský odbor“, vydával sa „Slovanský zborník“ a v edícii „Slovanská knižnica“ vyšlo 41 zväzkov kníh slovanských autorov. Matica až do negatívneho zásahu marxistického režimu v 50. rokoch 20. storočia spoluorganizovala niekoľko vydarených ročníkov „Slovanských dní“ na pamätnom staroslovanskom mieste na hrade Devín, čo bol jej príspevok aj na úrovni organizovania spoločenských akcií.

V dnešnej dobe nadviažme na prácu našich predkov. Ak mám vlastný a konkrétny návrh na našu spoločnú odbornú spoluprácu, tak je to realizácia myšlienky matičiara a vedeckého pracovníka PhDr. Michala Eliáša, CSc. (1934 – 2018), ktorý poukazoval na potrebu komplexného viacjazyčného spracovania dejín všetkých existujúcich matíc od ich založenia s presahom do súčasných dní. Práve k tomu by mohla pomôcť jedna z rubrik časopisu, ktorá bude systematicky zverejňovať články z dejinného vývoja našich jednotlivých matíc. V budúcnosti by to mohlo poslúžiť ako základ viacjazyčných „Dejín slovanských matíc“.

Bol by to spoločný civilizačný príspevok do dedičstva európskej kultúry i vedy. Rovnako by to bolo aj v prospech zachovania kolektívnej historickej pamäte slovanských národov. Spoločným úsilím sa to jednoznačne podarí.

Delegáti IV. kongresu matíc slovanských národov a inštitúcií, 5. – 6. júna 2019. Foto: Ján Seman

SLOVANSTVO A SVET MATIČNEJ VEDY

Na okraj IV. kongresu matíc a inštitúcií slovanských národov

Pavol Parenička, Slovenský literárny ústav Matice slovenskej, Slovensko

Na podnet Matice slovenskej a jej predsedu Mariána Gešpera sa v dňoch 5. a 6. júna 2019 konal v Martine IV. kongres matíc a inštitúcií slovanských národov, na ktorom sa zúčastnili a aktívne s referátmi i diskusnými príspevkami, vrátane participácie na prijatí záverečného komuniké, vystúpili ich poverení zástupcovia, vrcholní predstavitelia a čelní vedeckí pracovníci. Okrem predsedu Matice slovenskej prišli do Martina na jeho pozvanie aj predseda Matice srbskej Dragan Stanić, predseda Matice slovinskej Aleš Gabrić a predseda Matice lužickosrbskej Jurij Ťuščanski. Na kongrese, ktorý mal slávnostnú i spoločenskú, ale najmä ťažiskovú pracovnú časť, sa zúčastnilo viacero významných hostí a delegátov zo Slovenska i zahraničia (Bulharsko, Česko, Čierna Hora, Maďarsko, Nemecko, Rumunsko, Rusko, Slovinsko, Srbsko, Ukrajina), reprezentujúcich takmer dve desiatky významných slovanských aj inonárodných matičných, pedagogických, cirkevných, spisovateľských a najmä vedeckých ustanovizní.

Globalizácia a národná identita

V reálnych celosvetových procesoch globalizácia, liberalizácia, nekontrolovaná invázia informačných, internetových a kybernetických technológií a vojen v rámci dnešnej postindustriálnej doby a postmoderny tvoria v rámci otvorenej svetovej spoločnosti nebezpečného

konkurenta aj pre matice a inštitúcie slovanských národov, pretože tieto jednoznačne zotrvávajú, systematicky propagujú a prioritne šíria tradičné konzervatívne hodnoty, predovšetkým kresťanstvo a patriotizmus. Ukazujú sa ako akcieschopná alternatíva na zachovanie si slovanskej i národnej identity a jej kultúry predovšetkým v globalizačných nebezpečenstvách súčasnosti. Tristo miliónov Slovanov, z ktorých väčšina žije v Európe, je vystavená neustálemu ataku asimilácie paradoxne vo svojich materských krajinách, ale táto hrozba je osobitne aktuálna aj u národnostných menšín v diaspórah. Z týchto dôvodov napr. Adrian M. Merka, predseda Demokratického zväzu Slovákov a Čechov v Rumunsku, alarmujúco poukázal na otázku národnej identity v národnostne menšinovom prostredí, pričom napriek angažovanosti krajanských spolkov a ich činnosti na poli podpory menšinového školstva, zachovaniu folklórnych súborov, kresťanských tradícií a rozvoja kultúrpolitických aktivít došlo k dramatickému zníženiu slovenskej menšiny v Rumunsku z pôvodných 50 000 príslušníkov na 13 000. Predovšetkým ide o dôsledok globalizácie a z nej plynúceho odchodu mladej generácie za lepšími sociálnymi a pracovnými podmienkami do neslovanského zahraničia. Na túto problematiku nadviazal i diskusný príspevok Michala Speváka st., predstaviteľa Matice slovenskej v Srbsku, ktorý sa zaoberal postavením a sociologickou analýzou súvekej slovenskej menšiny v srbskej Vojvodine, kde

sa jej úbytok zatiaľ odhaduje z 50 000 na 40 000 príslušníkov. Z hostí kongresu napr. generálny biskup ECAV Ivan Elko poukázal na fakt, že spoločne s predsedom Matice slovenskej Mariánom Gešperom budú venovať zvýšenú pozornosť duchovnému a kultúrnemu životu slovenských evanjelických veriacich v diaspóre, ako aj na národnostne zmiešaných územiach Slovenska, aby vedno čelili negatívnym globalizačným a postmodernistickým vplyvom.

Cyrilo-metodská tradícia

Osobitne v slovanskom i širšom európskom kultúrnom prostredí vzhľadom na žiadanú obrodu duchovného a náboženského života by v prvom rade malo ísť o zachovanie a šírenie cyrilo-metodského kultu, napomáhajúceho etablovaniu sa všeslovanskej i národnej identity a povedomia, v čom spočíva sama podstata histórie a perspektíva slovanskej civilizačnej misie. Tú treba rozvíjať na princípoch jedinečného duchovného, kultúrneho a vzdelanostného dedičstva sv. Cyrila a Metoda ako patrónov Európy, vyhlásených za nich ešte sv. Jánom Pavlom II. 31. decembra 1980, a ako nevyhnutnosť sa javí aktualizácia ich odkazu a diela. V tomto kontexte Dimo Češmedžiev z bulharskej Cyrilo-metodskej akadémie vied zvýraznil význam cyrilo-metodskej tradície a kultu i potrebu ich neustáleho propagovania cez prizmu tradičných vedeckých i populárno-náučných výstupov, ako aj modernej interpretácie prostredníctvom internetu a nových médií. Cyrilo-metodská myšlienka tvorí alfu a omegu kultúrnej existencie slovanských národov i viacerých maticných hnutí vrátane Matice slovenskej, čo úzko korešponduje aj so štátnymi kultúrnymi doktrínami slovanských krajín.

História a národná identita

Viacero delegátov vo svojich referátoch poukázalo na požiadavku vzájomného poznania dejín slovanských národov a minulosti ich inštitúcií, najmä z hľadiska kultúrnych fenoménov maticného hnutia. Konstantin I. Mogilevskij, výkonný riaditeľ nadácie Dejiny vlasti, zdôraznil úlohu Ruska v procese národnooslobodzovacieho boja slovanských národov v Európe, v 19. i 20. storočí, ale venoval sa aj histórii i prítomnosti slovanskej vzájomnosti. Upozornil na potrebu absentujúceho vedeckého dialógu medzi slovanskými kultúrnymi inštitúciami. Dragan Stanić, predseda Matice srbskej, sa zamyslel nad problematikou národného povedomia a identity. Priblížil dejiny Matice srbskej ako najstaršej spomedzi slovanských matic, založenej roku 1826, predstavil jej zakladateľské osobnosti a zvýraznil úlohy Letopisu Matice srbskej ako vedecko-informačného periodika. Prízvukoval potrebu kooperácie v oblasti slavistiky a ďalších humanitných vied. Aleš Gabrić, predseda Matice slovinskej, referoval o maticných hnutiach a ich podiele na emancipačných snahách slovanských národov, pričom poukázal na humanistickú misiu všetkých matic. Jurij Luščanski, predseda Matice lužickosrbskej, sa zameril na opísanie histórie a prítomnosti Matice lužickosrbskej, ktorá vykazuje činnosť v štyroch sekciách (jazykoveda, literárna veda, múzejníctvo, muzikológia). Marián Gešper, predseda Matice slovenskej, osvetlil jej dejiny a rekapituloval početné, ňou iniciované koordinačné úsilia o aktívnu

spoluprácu slovanských matic. Pripomenul menej známy fakt, že sa datuje až do roku 1923, pričom jej priekopníkom bol ev. biskup Jur Janoška, jeden z neskorších predsedov Matice slovenskej, v čom tkvie tiež jej prvenstvo.

Slavistika a humanitné vedy

V oblasti vedy je nutné zabezpečiť aktívnu spoluprácu matic a inštitúcií slovanských národov na poli slavistiky a ďalších humanitných vied (historiografia, literárna veda, kulturoológia, etnografia, folkloristika, bibliografia, jazykoveda, slovanská porovnávacía lingvistik a komparatistika). Z tohto aspektu najviac zaujalo vystúpenie Sergeja M. Sloistova z Inštitútu slovanských štúdií Ruskej akadémie vied, ktorý poukázal na rozvoj slavistiky a ďalších príbuzných vedeckých disciplín v Rusku, ako aj nutnosť ich bibliografickej prezentácie s medzinárodnými presahmi a prienkami. Súčasne akademik Sloistov odmietol bezduché kopírovanie západných modelov vo vede i pedagogike slovanských národov, ktorá si musí hľadať vlastnú cestu, rešpektovanú i západnou slavistikou a inými vedami. Anna Konderlová, členka výboru Matice sliezskej z Česka, upozornila, že okrem teórie a vedeckých poznatkov z oblasti slovanskej etnológie, folkloristiky, národopisu a etnografie má paralelne význam i organizovanie folklórnych festivalov. Predsa by sa však, popri prezentácii folklóru, mal aj podľa nej brať ohľad na výmenu odborníkov, vedeckých pracovníkov a študijných pobytov (vrátane doktorandských štúdií), ale tiež na organizovanie vedeckých konferencií a odborných seminárov. Všeslovanský zväz Ruska, založený roku 1993, označil jeho tajomník a koordinátor Dmitrij V. Orlov za modernú Maticu ruskú 21. storočia, resp. inštitút na skúmanie slovanskej civilizácie. Má osvetľovať minulosť i prítomnosť Slovanov a Rusov vo všetkých súvislostiach, od historických exkurzov až po súčasné kultúrno-politické fenomény, ako aj ochranu kultúrneho dedičstva.

Mediálny priestor

Vedenie vedeckého a odborného dialógu a informovanosti medzi kultúrnymi inštitúciami a maticami slovanských národov sa musí realizovať v kvalitnom modernom mediálnom formáte a na multifunkčnej inštitucionálnej báze. Za týmto účelom Marián Gešper, predseda Matice slovenskej, navrhol vznik pracovnej skupiny pod názvom Informačný výbor slovanských matic, založenie internetového spravodajcu a portálu, zriadenie rubriek Slovanstvo v inštitučných časopisoch a konstituovanie Slovanských odborov či edícií Slovanských knižníc v maticných organizmoch na podporu šírenia beletristických diel klasických i súčasných slovanských autorov.

V mediálnej oblasti je nutné, aby sa matice etablovali pravidelnými kultúrnymi reláciami v štátnych i verejnoprávných masovokomunikačných prostriedkoch, najmä v televízii a rozhlase.

V tomto smere treba čerpať zo skúseností, ako ich predložil Jozef Hajniš, predseda Oblastnej kultúrno-osvetovej organizácie Matica slovenská na Zakarpatsku z Ukrajiny. Referoval o viacerých oblastiach činnosti Matice slovenskej v tomto regióne, pričom v mediálnom priestore sa jej podarilo presadiť do Ukrajinskej štátnej televízie a rozhlasu pravidelnými kultúrnymi reláciami.

Ochrana kultúrneho dedičstva

V oblasti ochrany svetového kultúrneho dedičstva v súvislosti s maticami a inštitúciami slovanských národov sa uznieslo, že je nutné rekognoskovať možnosti zapojenia sa do programov a projektov UNESCO vrátane digitalizácie matičných múzejných zbierok a ich vzájomného informačného, vedeckého, prezentačného a virtuálneho využitia. Na tento aspekt v činnosti slovanských matíc poukázal Jurij Ťuščanski, predseda Matice lužickosrbskej, ktorý bilancoval vydavateľskú činnosť a aktivity v oblasti ochrany kultúrneho dedičstva, ako aj ich včlenenie do projektov v rámci organizácie UNESCO. Matičné zbierky a archívy, či už literárne, hudobné, rukopisné, múzejné alebo historické, neraz patriace medzi kultúrne unikáty a duchovné skvosty národného, nadnárodného i celosvetového významu, je potrebné z hľadiska ochrany kultúrneho dedičstva čo najrýchlejšie a najkompletnejšie zdigitalizovať. Len takto spracované zbierky sa dajú prostredníctvom klasických (knihy, edície, časopisy) i nových médií (internetové portály, noviny, prezentácie, výstavy) priblížiť čo najširšej verejnosti.

Školstvo a pedagogika

Kongres sa zhodol na tom, že osobitná pozornosť by sa mala venovať oblasti školstva a pedagogiky, so sústredením sa na výchovu mládeže, pričom na jednej strane treba prehodnotiť už implementované západné výchovnovzdelávacie systémy, no na druhej strane predovšetkým kreatívne nadviazať a rozvíjať vlastné pedagogické a školské tradície, historicky determinované načrtnutou líniou civilizáčnej a kultúrnej misie slovanských národov v duchu cyrilo-metodskej misie. Jekaterina S. Chudjaková z Permskej

univerzity v Rusku informovala o možnostiach filologických štúdií, ako aj o nedostatku slavistov zo slovanských krajín, ktorých temer v masovom meradle nahradzujú Číňania, uvedomujúci si kultúrny i ekonomický potenciál slovanských krajín, zvlášť Ruska.

Popritom je povinnosťou matíc a slovanských inštitúcií zaujímať sa a všestranne podporovať vlastné slovanské menšiny na národnostne zmiešaných územiach a v mimoslovanských krajinách v oblasti školstva, kultúry a vedy, ktoré sú najviac vystavené procesom globalizácie. Za slovenskú akademickú obec vystúpil rektor Technickej univerzity v Košiciach Stanislav Kmet', ktorý vyzdvihol úlohu všestranného vzdelania pre potreby súčasnej modernej vzdelanostnej spoločnosti.

Spisovatelia a matičiari

Významnú podporu organizovaniu a participovaniu na IV. kongrese matíc a inštitúcií slovanských národov prejavil Spolok slovenských spisovateľov. Jeho agilný predseda Miroslav Bielik, bývalý vedecký tajomník a dlhoročný správca Matice slovenskej, ako aj člen jej predsedníctva a výboru, vystúpil s pozdravným prejavom a zároveň ako hostí na kongrese uviedol viacero významných zahraničných i krajanských spisovateľov (Miroslav Dudok, Michal Harpáň, Michal Hrivnák). Za nich vystúpil Bojan A. Ivanov zo Spolku bulharských spisovateľov. Zvýraznil potrebu šírenia cyrilo-metodskej tradície a kultu, ktorá by sa nemala stať len základom slovanskej vzdelanosti, vedy a kultúry, ale aj slovesnosti a beletrie. Tematika sv. Cyrila a Metoda by u slovanských autorov slovesných umeleckých diel mala slúžiť ako jeden z trvalých inšpiračných zdrojov a motivácia literárnej činnosti.

Pracovné predsedníctvo kongresu. Zľava: Pavol Parenička, Slovenský literárny ústav Matice slovenskej, Marián Gešper, predseda Matice slovenskej, Pavel Mičianik, vtedajší vedecký tajomník Matice slovenskej. Foto: Ján Seman

IV. KONGRES MATÍC A INŠTITÚCIÍ SLOVANSKÝCH NÁRODOV ZÁVEREČNÉ KOMUNIKÉ

My, účastníci IV. kongresu matíc a inštitúcií slovanských národov, ktorý sa konal na podnet Matice slovenskej 5. a 6. júna 2019 v Martine pri príležitosti 100. výročia jej oživotvorenia, ako legitímni zástupcovia sme sa uzniesli na tomto komuniké:

V prebiehajúcich procesoch globalizácie, liberalizácie, informačných, internetových a kybernetických technológií a vojen, postindustriálnej doby i postmodernej slovenskej matice a kultúrne inštitúcie slovanských národov musia naďalej propagovať a šíriť tradičné konzervatívne hodnoty, predovšetkým kresťanstvo a vlastenectvo. Osobitne v slovanskom i európskom prostredí chceme zachovávať cyrilo-metodskú tradíciu, napomáhať etablovaniu všeslovanskej i národnej identity a historického povedomia, v čom spočíva podstata a perspektíva slovanskej civilizáčnej misie. Tú rozvíjame na princípoch dedičstva sv. Cyrila a Metoda ako patrónov Európy.

V tomto kontexte je potrebný nepretržitý vedecký a odborný dialóg a informovanosť medzi našimi inštitúciami vrátane prienikov do širšieho mediálneho priestoru. Za týmto účelom vznikne pracovná skupina pod názvom Informačný výbor slovanských matíc s cieľom založiť internetový spravodaj. Rovnako je potrebné zriadiť rubriku Slovanstvo v časopisoch a v jednotlivých matičných hnutiach s perspektívou konštituovania slovanských odborov i edícií slovanských knižníc na podporu šírenia diel slovanských autorov.

V mediálnej oblasti je nutné etablovať sa pravidelne mi kultúrnymi reláciami v masovokomunikačných prostriedkoch, najmä televízii a rozhlase.

V oblasti vedy je nevyhnutné zabezpečiť aktívnu spoluprácu na poli slavistiky a ďalších humanitných vied (historiografia, literárna veda, kulturológia, etnografia, bibliografia, jazykoveda, slovanská porovnávací lingvistika a komparatistika), výmeny odborníkov, vedeckých pracovníkov, národných aktivistov a študijných i poznávacích pobytov (vrátane doktorandských štúdií), ako aj organizovanie vedeckých konferencií a odborných seminárov.

V oblasti ochrany kultúrneho dedičstva v súvislosti s maticami a inštitúciami slovanských národov je nutné rekognoskovať možnosti zapojenia sa do programov a projektov UNESCO vrátane digitalizácie matičných múzejných zbierok a ich vzájomného informačného, vedeckého, prezentačného a virtuálneho využitia.

Osobitná pozornosť sa musí venovať oblasti školstva a pedagogiky, so sústredením na výchovu slovanskej mládeže, pričom treba kriticky prehodnotiť implementované západné výchovnovzdelávacie systémy a predovšetkým kreatívne nadviazať a rozvíjať vlastné pedagogické a školské tradície, historicky determinované načrtnutou líniou civilizáčnej misie slovanských národov.

V týchto súvislostiach nemožno ignorovať ani negatívne sprievodné faktory prebiehajúcej migrácie v Európe.

V rámci svojej civilizáčnej misie budú matice a slovanské kultúrne i vedecké inštitúcie naďalej podporovať vlastné slovanské menšiny v oblasti školstva, kultúry a vedy, ktoré sú najviac vystavené procesom globalizácie.

PRIPOMENULI SME SI 120. VÝROČIE ÚMRTIA SPOLUZAKLADATEĽA MATICE SLOVENSKEJ ADOLFA DOBRIANSKEHO

Ján Seman, tajomník Matice slovenskej pre informačnú a mediálnu oblasť, Slovensko

Uplynulo stodvadsať rokov od úmrtia výnimočnej osobnosti dobového slovanského sveta, neochvejného obrancu rusínskeho a slovenského národa, kultúrneho činníka, spisovateľa, spoluzakladateľa Matice slovenskej, významného politika a cisárskeho dvorného radcu Adolfa Dobrianskeho (19. decembra 1817, Rudlov – 19. marca 1901, Innsbruck).

Najstaršia národná kultúrna ustanovizeň Slovákov si ho kvôli pandémie COVID-19 pripomenula spomienkovým kladením vencov v mieste jeho rodiska a v online priestore novým historickým dokumentom o jeho živote a diele. „Adolf Dobriansky je v našich končinách nezaslúžene zabudnutou a opomíňajúcou osobnosťou. Je to obrovská škoda, lebo patrí medzi tých, ktorí sa v značnej miere zaslúžili o obranu národných práv Rusínov a Slovákov vo vtedajšej habsburskej monarchii. Vysoko morálne, kresťansky a národne založený človek predbehol svoju dobu a vytvoril základ ideového dedičstva ako pevné spojiť medzi Rusínmi a Slovákami, ale i ostatnými slovanskými národmi,“ priblížil predseda Matice slovenskej Marián Gešper.

Matica slovenská priniesla vôbec prvý historický dokument v našom slovenskom online priestore opisujúci Dobrianskeho život, dielo a národné aktivity, prvé kontakty so slovenským národným hnutím, jeho účasť v Slovenskom povstaní v r. 1848 – 1849 i jeho účinkovanie pri založení

Matice slovenskej. „Adolf Dobriansky zohral v tomto smere veľmi pozitívnu úlohu. Využil svoje vtedajšie funkcie pri tzv. kráľovskom dvore či uhorskom námestníctve v Budíne a presadzoval právne kroky smerujúce k povoleniu založenia Matice slovenskej,“ priblížil útržky z dokumentu tajomník Matice slovenskej Ján Seman.

Adolf Dobriansky celý život bojoval za autonómiu a samosprávu pre všetky národy v habsburskej monarchii. Podľa Dobrianskeho sa rovnoprávnosť národov Uhorska mohla uskutočniť jedine na prirodzenom princípe práva národov na sebaurčenie. V 40. rokoch 19. storočia vizionársky predpovedal štátotvorné spojenie českého, moravského, slovenského a rusínskeho národa, čo bolo dávno pred vznikom Československej republiky v roku 1918. Aj v tom tkvie politický a demokratický odkaz Adolfa Dobrianskeho dnešku.

Adolf Dobriansky
Foto: dukldestination.com

MYŠLIENKA IV. KONGRESU INŠTITÚCIÍ SLOVANSKÝCH NÁRODOV JE U NÁS ŽIVÁ...

Michal Hrivnák, prozaik, Maďarsko

Na kongrese som bol prítomný ako pozorovateľ, pozvanie považujeme za prejav uznania nášho už viac ako 60-ročného pôsobenia či už v oblasti vytvárania literárneho, kultúrneho alebo spoločenského života Slovákov v Maďarsku. Je v konečnom dôsledku tiež prejavom uznania tunajšej Slovače, jej existencie vôbec, čo za daných okolností nadobúda osobitný význam, poskytuje možnosť k rozširovaniu kontaktov, pôsobivejšiemu zviditeľneniu života našej komunity v materskej krajine. Povedľa toho nosná téma konferencie – výzva negatívnych trendov globalizácie – je mimoriadne aktuálna, týka sa nás všetkých, bytostných otázok národov celej Európy, ich budúcnosti. Z druhej strany naša účasť na snemovaní nás zároveň zaväzuje, má zmysel iba v prípade vloženia nášho vkladu do spoločných úsilí. Z týchto dôvodov sme vyhoveli žiadosti organizátorov – čo inak považujeme za osobitnú poctu – zhrnúť svoje dojmy z kongresu do pripravovaného spravodajcu. Počas uplynulého polroka sme sa snažili podľa možností rozširovať myšlienku kongresu vo svojom užšom prostredí. Pritom pracujeme za špeciálnych okolností. Pri uvádzaní myšlienky slovenskej vzájomnosti ako takej musíme dbať o optimálnu mieru, adekvátnu historickú pamäť širšieho prostredia, keďže posúdenie tejto idey, ako i pôsobenia MS počas jej existencie nebolo u nás vždy rovnaké. Pritom naše aktuálne vnútorné problémy nám zatiaľ tiež prekážali dopracovať sa k adekvátnemu spôsobu pre optimálne a pôsobivé rozširovanie myšlienky v širších kruhoch. Summa summarum, snažili sme sa ju udržiavať pri živote permanentne podľa záujmu. Uverejnili

Michal Hrivnák, prozaik z Maďarska.
Autor koláže: Imrich Fühl

sme v *Ľudových novinách* krátku správu o priebehu kongresu a jeho zámeroch, na internete sme zverejnili uznesenia z rokovania. Otázky sme venovali viac pozornosti na výročnej schôdzi Slovenskej národnej samosprávy 12. obvodu Budapešti za prítomnosti našich maďarských priateľov, s ktorými príležitostne tiež spolupracujeme. Nastolili sme perspektívne myšlienku

organizovania osobitného podujatia pre rozvádzanie záležitosti.

Podaktorí diskutéri si vyslovili uznanie úsilí za dobrú vec, poukázali na úlohu a zodpovednosť menších kolektívov i jednotlivcov v oblasti podieľania sa na riešení globálnych problémov i upevňovania priateľských vzťahov našich národov.

Postoj prítomných bol pre nás ďalším impulzom na pokračovanie v práci.

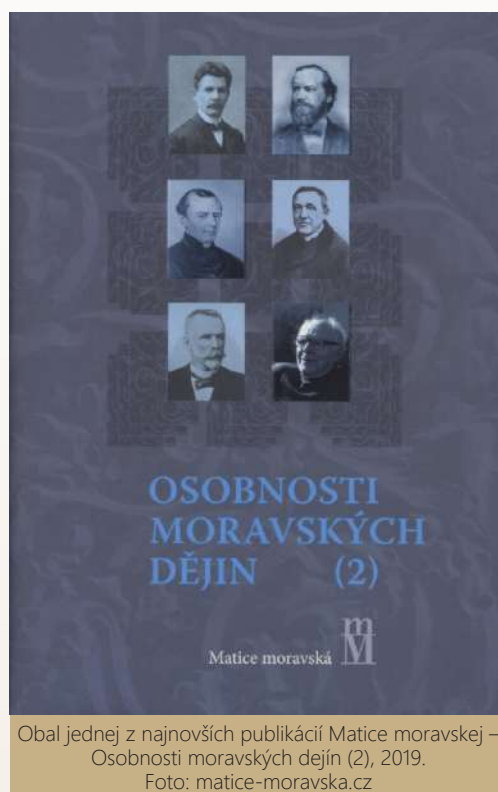
Zohľadnením našich možností sme sa rozhodli zaradiť otázku rozširovania uvedenej témy do pracovného plánu na roky 2020 – 2021. Pre uskutočnenie týchto predstáv bude určite vynikajúcim podkladom pripravovaná pamätnica kongresu, ktorá má obsahovať texty súvisiace s problematikou. Podľa predstáv by sme mali napríklad uskutočniť jej prezentáciu v širšom prostredí a v spolupráci s ďalšími partnermi, inštitúciami, prípadne za účasti expertov zo Slovenska.

Rokovanie na tému sme s podaktorými už započali.

KONFERENCIA PAMĚŤ ZEMĚ (z činnosti Matice moravské v Brně)

Jiří Malíř, predseda Matice moravskej, Česko

Matice moravská v Brně, která kromě vydávání *Časopisu Matice moravské* a historických publikací pořádá také přednášky a organizuje odborné konference, uspořádala ve spolupráci s Moravským zemským archívem, Archivem města Brna, Historickým ústavem a Ústavem pomocných věd historických a archivnictví Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně ve dnech 6. až 8. listopadu 2019 konferenci *Paměť země* s podtitulem *Formování institucionálních základů historické vědy na Moravě v 19. a 20. století*. Setkání vědců z celé České republiky bylo součástí akcí připomínajících 170. výročí založení Národní jednoty sv. Cyrila a Metoděje, přímé předchůdkyně Matice moravské, a 150 let od vzniku *Časopisu Matice moravské* – nejstaršího vědeckého periodika na Moravě, jež kontinuálně vychází dodnes. Na konferenci vystoupily více než tři desítky odborníků, kteří ve svých příspěvcích reflektovali formování historických oborů a s nimi spojených institucí, včetně jejich role ve společnosti, přičemž sledovali zejména metodologické impulsy a koncepční otázky oborů. V ucelených konferenčních blocích badatelé řešili klíčové otázky spojené s působením archivů, muzeí a spolků v dlouhém 19. století, dále se zaměřili na komplexní postižení proměn historických věd v průběhu 20. století a během posledního dne jednání konference se jejich pozornost soustředila na přiblížení postavení a role paměťových institucí v dnešní společnosti s výhledy do budoucnosti. Konference se setkala s velkým zájmem nejen akademiků, archivářů, knihovníků, muzeologů, ale i mnoha vysokoškolských studentů. V druhé polovině roku 2020 bude vydána Maticí moravskou a Archivem města Brna reprezentativní publikace, jež dosažené badatelské výsledky a nejnovější poznatky představí v tištěné podobě.

Obal jednej z najnovších publikácií Matice moravskej –
Osobnosti moravských dějin (2), 2019.
Foto: matice-moravska.cz

SPOLOK SLOVÁKOV Z BULHARSKA

Katarína Koňariková, predsedníčka Spolku Slovákov z Bulharska,
Bulharsko

Spolok Slovákov z Bulharska je dobrovoľným združením krajanov, ktorí žili na Dolnej zemi v Bulharsku a v rámci repatriácie počas rokov 1948/49 sa vrátili späť do vtedajšieho Československa.

V roku 1989 sa na podnet docenta Štefana Zelenáka uskutočnilo historicky prvé stretnutie vyše 260 krajanov a v roku 1990 vznikol Spolok, ktorý úspešne funguje dodnes. Od jeho prvých rokov činnosti prešiel mnohými zmenami, ale vždy mal na pamäti to, prečo bol založený – úcta k tradíciám, životu našich krajanov na Dolnej zemi, úcta

Kultúrno-spoločenský štvrtročník
Spolku Slovákov z Bulharska Fajauka.
Foto: archív autorky

k ich odvahe a sile, ktorú preukázali. Dnes môžeme smelo povedať, že Spolok Slovákov z Bulharska je spolkom moderným, ktorý združuje nielen krajanov, ktorí zažili život v Bulharsku v slovenských dedinách, ale aj ich potomkov,

ktorí vďaka čulému aktívnemu životu v Spolku môžu spoznávať svoje korene, stretávať blízkych aj vzdialených príbuzných a oboznamovať sa nielen s historickými faktami života svojich pradedov na Dolnej zemi. Za posledné roky sa Spolok výrazne „omladil“, do svojich radov prijal mnohých práve z tej generácie, ktorá s nostalgiou počúvala príbehy svojich starých mám o živote v slovenských kolóniách. Spolok je prevrstvený mnohými generáciami, a tak sa tradície odovzdávajú ďalej a ďalej.

Spolok Slovákov z Bulharska pod novým vedením nadviazal na prácu predošlých predsedov, Štefana Zelenáka a Štefana Červenáka. Práca by sa dala definovať ako publikačná i vedecká. Spolok začal vydávať štvrtročník s názvom *Fajauka*, ktorá sa medzi krajanmi teší veľkej obľube a je v elektronickej podobe dostupná na webstránke: www.ssb.sk. Prvé číslo vyšlo v septembri 2019 a dnes už máme sedem úspešných čísiel. S pomocou štedrých sponzorov sa snažíme každé číslo vytlačiť v niekoľko kusovom náklade pre našich najstarších a zasielame im ho poštou.

Aby sme v čo najväčšej miere sprístupnili našim členom, ale aj nečlenom informácie, vďaka ktorým môžu pátrať po svojej rodine a historickej podstate, sprístupnili sme na stránke (<http://www.ssb.sk/rodostromy/>) taktiež staré albumy, ktoré nám srdečne rodiny poskytli, a zároveň sme vypracovali schému niekoľkých rodostromov, siahajúcich až do 17. storočia.

V minulom roku 2020 sme založili unikátnu a celkom novú literárnu súťaž pod názvom Dolnozemske zlaté pero. Cieľom je prezentácia tvorby Slovákov na Dolnej zemi a je otvorená pre všetky vekové kategórie. Zborník víťazných prác je taktiež dostupný na stránke: (<http://www.ssb.sk/dolnozemske-zlate-pero/>). Úprimne veríme, že sa tak mladým talentom podarí dostať do sveta literatúry a poukázať na svoju tvorbu v slovenskom jazyku. Snažíme sa preto v čo najväčšej miere súťaž propagovať na Slovensku a je podporená nielen časopisom *Dotyky* a Literárnym týždenníkom.

Taktiež sme založili spolkovú knižnicu, ktorej evidenciu darovaných kníh s dolnozemsťou tematikou sme v týchto dňoch dokončili (<http://www.ssb.sk/kniznica/kniznica-2/>) a dúfame, že sa bude rozrastať a slúžiť našim krajanom k potešeniu i štúdiu.

Keďže sa začal nový rok, aktuálne sme zostavili evanjelický kalendár Spolku Slovákov z Bulharska na rok 2021, tentokrát s historickými fotografiami zo života Slovákov v Gornej Mitropoliji, Podeme a Brašljanici.

Výbor Spolku neúnavne pracuje aj na ďalších zaujímavých projektoch, o ktorých vás budeme veľmi radi informovať aj prostredníctvom pripravovaného spravodaja.

Je to skvelá príležitosť, ako sa dozvedieť o jednotlivých inštitúciách viac a nadviazať prospešnú spoluprácu, ktorá bezpochyby obohatí nielen krajanový život.

Medzinárodná konferencia organizovaná Spolkom Slovákov z Bulharska k 70. výročiu príchodu Slovákov z Bulharska do ČSR.
Foto: archív autorky

MATICU SLOVENSKÚ NAVŠTÍVIL NOVOVYMNENOVANÝ PREDSEDA ÚRADU PRE SLOVÁKOV ŽIJÚCICH V ZAHRANIČÍ

Zuzana Pavelcová, riaditeľka Krajanského múzea Matice slovenskej, Slovensko

Kontinuita spolupráce Matice slovenskej (MS) a Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí (ÚSZZ) úspešne pretrváva viac ako jedno desaťročie. Kooperácia najstaršej vedeckej a kultúrnej ustanovizne na Slovensku – Matice slovenskej – s Úradom pre Slovákov žijúcich v zahraničí sa v ostatných rokoch vyznačovala nielen súčinnosťou odborníkov z oboch inštitúcií v komisiách, poradných orgánoch i radách pri výkone štátnej politiky smerom k Slovákom žijúcim v zahraničí, ale i reprezentatívnou spolupracou pri príprave niekoľkých ročníkov matičného letného tábora pre krajskú mládež.

Predseda Matice slovenskej Marián Gešper (vľavo) a predseda Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí, Milan Ján Pilip (vpravo) pri prvej oficiálnej návšteve Matice slovenskej, 10. septembra 2020.
Foto: Ján Seman

Dňa 10. septembra 2020 pozvala Matica slovenská do svojej sídelnej budovy v Martine delegáciu ÚSZZ z dôvodu vymenovania jeho nového predsedu Milana Jána Pilipa. Spoločne s podpredsedom úradu Petrom Prochádkom a referentkou Kristínou Vargovou uskutočnili prvé spoločné rokovanie na pôde Matice slovenskej, ktoré viedol jej predseda Marián Gešper. Diskusia sa orientovala najmä na otázky dlhodobou zaužívaných spoluprác a ich budúceho posilnenia s náznakom vízií nových projektov.

Rokovanie sa zameralo aj na komplexnú činnosť MS s plánmi jej rozvoja. Predseda Matice slovenskej Marián Gešper na margo úvodnej diskusie uviedol: „Vymenili sme si skúsenosti v krajskej problematike a zamerali sme sa na spoločné projekty, ako je organizácia medzinárodných letných táborov pre mladých slovenských krajanov alebo Národný zraz Mladej Matice tiež so zahraničnou účasťou.“ Momentálne úrad zastrešuje dotačnú politiku smerom ku krajanom a vydáva osvedčenia pre zahraničných Slovákov, Matica slovenská v tejto oblasti zabezpečuje vo svojej kompetencii stykovú, vedeckú a dokumentačnú činnosť.

Predseda ÚSZZ Milan Ján Pilip zhodnotil: „Spolupráca medzi Maticou slovenskou a našim úradom je veľmi úzka, dokonca užšia, než som si myslel, a je obojstranná, a to aj po odbornej stránke. Teraz o nej diskutujeme, inventarizujeme ju, niektoré aktivity chceme obnoviť, ako napríklad tábory pre deti. Máme aj snahu zriadiť múzeum vystahovalectva. Veľmi dôležité je, že pripravujeme štátnu koncepciu politiky voči krajanom na roky 2021 – 2025, na čo sme zriadili odbornú komisiu, kde bude mať zastúpenie aj Matica slovenská. Jednoducho počítame s Maticou slovenskou i po stránke koncepcijnej.“ Prípravy novej štátnej koncepcie začali v októbri 2020.

Prvá oficiálna návšteva predsedu ÚSZZ bola zameraná i na prezentáciu činnosti jednotlivých útvarov a odborných pracovísk Matice slovenskej. V závere rokovania predseda MS Marián Gešper zhodnotil: „Napriek tomu, že sa často hovorí o starostlivosti o zahraničných Slovákov, v tejto oblasti je množstvo rezerv, ktoré by sme mohli spolu odstrániť a viac podporovať krajské kultúrne či vzdelávacie aktivity v Európe aj vo svete.“

MATICA SLOVENSKÁ VYHLÁSILA ROK 2021

ZA ROK ALEXANDRA DUBČEKA

Informačné ústredie Matice slovenskej, Slovensko

Po aktuálnom Roku národnej identity vyhlásila Matica slovenská rok 2021 za Rok Alexandra Dubčeka. Budúci rok uplynie sté výročie narodenia jedného z najvýznamnejších slovenských politikov, vrcholného predstaviteľa obrodného procesu v ČSSR a zároveň čestného člena Matice slovenskej.

„Alexander Dubček nebol len reformným politikom, ale v socialistickom Československu predstavoval aj slovenskú politickú líniu. Dôkazom toho boli jeho významné štátnické návštevy Matice slovenskej v Martine. V roku 1963 si ako prvý tajomník ÚV KSS uctil ustanovizeň osobnou návštevou pri príležitosti stého výročia založenia Matice slovenskej.“

V roku 1968 už vo funkcii prvého tajomníka strany v Prahe privítal delegáciu MS na čele so správcom MS Jánom Martákom, od ktorej prijal čestné členstvo MS. Do našej ustanovizne zavítal opäť v roku 1992 ako predseda Federálneho zhromaždenia ČSFR, kde ho privítal nedávno zosnulý správca MS Štefan Hanakovič, priblížil predseda MS Marián Gešper.

Riaditeľ Archívu MS Pavol Madura dodal, že s Maticou slovenskou sa spája aj dôležitá epizóda demokratizačných procesov v Československu: „Obrodný proces začal Alexander Dubček na Slovensku už v prvej polovici šesťdesiatych rokov. Symbolizovala ho aj Dubčekova návšteva v Matici slovenskej v roku 1963, ktorú komunisti degradovali v päťdesiatych rokoch. Takzvanej Pražskej jari v roku 1968 predchádzalo v auguste 1967 akési „martinské leto“. Prezident Antonín Novotný počas svojej návštevy v Matici slovenskej neslávne urazil Slovákov, keď mu správca MS Juraj Paška predostrel zámer starostlivosti MS o krajanov v zahraničí. Prezident Novotný sa rozčúľil, matičiarov obvinil z buržoázneho nacionalizmu a prijať dary od Matice zakázal aj svojej manželke. Táto roztržka definitívne rozhnala prezidenta a českých centralistov s Alexandrom Dubčekom a jeho prívržencami.“

Každý rok venuje Matica slovenská inej slovenskej osobnosti alebo udalosti národných dejín. V roku 2021 si okrem Alexandra Dubčeka pripomenie aj sté výročie narodenia Štefana Boleslava Romana, kanadského priemyselníka a prvého predsedu Svetového kongresu Slovákov či 175. výročie vzniku a 140. výročie obnovenia Slovenských pohľadov, najstaršieho slovenského a zároveň druhého najstaršieho európskeho literárneho časopisu. Venovať sa bude aj 190. výročiu Východoslovenského roľníckeho po-

Návšteva delegácie Matice slovenskej u prvého tajomníka ÚV KSČ Alexandra Dubčeka v Prahe 16. októbra 1968 pri príležitosti odovzdania dekrétu o čestnom členstve Matice slovenskej. Správca Matice slovenskej Dr. Ján Marták odovzdáva Alexandrovi Dubčekovi dekrét. Foto: archív Matice slovenskej

vstania. K významným výročiam našej histórie pripravuje kultúrno-osvetové a vedeckopodujatia a aktivity.

SNAHY O POSTUPNÉ UMLČANIE MATICE

Militantná ideológia, ktorá démonizuje iný názor

Marián Gešper, predseda Matice slovenskej, Slovensko

Autor ilustrácie: Andrej Mišanek

Bol by som rád, aby moje riadky v novom roku 2021 boli oduševnené a plné optimizmu. Bohužiaľ, situácia, aká nastala koncom minulého roka, nás núti zamyslieť sa nad ďalšími krokmi, ktoré matičné hnutie musí podniknúť pri obrane najstaršej národnej ustanovizne Slovákov. Napriek tomu, že sme kompetentné štátne orgány a ministerstvo kultúry celé mesiace trpezlivo upozorňovali na vážne následky, ktoré Matici slovenskej spôsobí znížením štátnej dotácie, došlo k jej zoškrtaniu o takmer štyristotisíc eur, teda z 1,744 milióna eura na 1,344 milióna eura. Aby toho nebolo dost, následkom zvýšenia minimálnej mzdy narástli v rozpočte ďalšie náklady o niekoľko desiatok tisíc eur. Nebránili sme sa desaťpercentnému plošnému šetreniu, keďže nemôžeme byť ľahostajní k stále chaotickejšej situácii zapríčinenej tzv. pandemickými udalosťami doma a vo svete. Bol pripravený plán v prípade reštrikcií o 174-tisíc eur, no reštrikcie o 400-tisíc eur prekonalí všetko. Bez ohľadu na pandémiu nič nemôže byť dôvodom na úmyselnú likvidáciu nášho národného kultúrneho dedičstva. Bohužiaľ, ukázalo sa, že tzv. Dočasná pracovná skupina Rady vlády pre kultúru vo veci MS (DPS), ktorá zasadla dvakrát, nemá zásadné právomoci a na jej názor ako keby nikto nebol zvedavý. Veď bez ohľadu na to, že ešte ani neskončila svoju prácu, Ministerstvo kultúry (MK) SR jej flagrantne oznámilo, že MS príde až o dvadsaťtri percent z dotácie. Ostatným organizáciám pritom ministerstvo znížilo dotácie o avizovaných desať percent.

OREZÁVANIE MATICE

Písomná odpoveď MK SR z 18. novembra 2020, podpísaná generálnou riaditeľkou sekretariátu Henriettou Geierovou, mala veľavýznamný záver: „Verím, že chápete, že

aj ministerstvo kultúry a organizácie v jeho rezorte majú prispieť ku konsolidovaniu verejných financií v našom štáte a ministerstvo kultúry spravodlivo rozložilo túto povinnosť v rezorte. Nádejam sa, že Matica slovenská tiež chce prispieť k zlepšeniu stavu verejných financií tak, aby štát mohol lepšie plniť svoju úlohu voči občanom vo všetkých oblastiach spoločnosti.“ Nuž, v tejto súvislosti neviem, či to má význam ešte pripomínať, že Matica ušetrila štátu v posledných rokoch už značnú čiastku, keď uvažíme, že naša dotácia nebola valorizovaná takmer desaťročné (!), pritom ceny energií a mzdové náklady sa rapídne zvyšovali. Neviem, o koľko naše krátenie zachránilo verejné financie, aby „štát mohol lepšie plniť svoju úlohu voči občanom“, ale veľa nie, keď aj tak bude musieť iný „rezort štátu“ vyplácať dávky v nezamestnanosti prepusteným matičným zamestnancom. Nebude to veľmi rozdielna suma od tej, akú na Matici takzvané ušetril. Títo matičiari namiesto evidencie na úrade práce v čase pandémie (!) mohli ďalej pracovať v oblasti kultúry a vedy. Isto im zostanú na súčasné vedenie MK SR milé spomienky...

Načrtnuté súvislosti majú aj širšiu, negatívnejšiu dimenziu. Skúsenejším v tejto súvislosti napadne otázka: Odkiaľ v skutočnosti fúka vietor? Nie sú tieto reštrikcie súčasťou dlhodobjšieho plánu pomaly orezávať Maticu slovenskú a nenápadne bez veľkého kriku ju premeniť na stále menšiu organizáciu až z nej zostane jedno oddelenie, a tým sa vyhnúť masovej reakcii matičného hnutia a sympatizantov MS, jej orgánov a odborov i profesionálnych zložiek, ak by sa na Maticu zaútočilo raz a naraz? Táto téza by mohla byť iba akademickým dohadom, ak by zamestnanci MS, využívajúc zákon o slobodnom prístupe k informáciám, nezískali z MK SR v posledných dňoch minulého roka „aktuálnu analýzu Inštitútu kultúrnej politiky (ďalej len IKP) o Matici slo-

venskej, ktorú inštitútu ako svojmu rezortnému analytickému útvaru zadalo Ministerstvo kultúry SR. Súčasťou poskytnutia informácií v zmysle platnej legislatívy je aj uvedenie autorov danej analýzy“. Sprievodný list z 9. decembra 2020 obsahoval aj alibistický dodatok: „Materiál prezentuje názory IKP, ktoré nemusia nevyhnutne odzrkadľovať názory ministerstva kultúry. Citácie textu by preto mali odkazovať na IKP (a nie ministerstvo kultúry) ako autora týchto názorov. IKP je otvorený diskusii o tomto materiáli.“

NEGATÍVNY PANTEÓN

Po prvom prečítaní je zrejme, že za takúto analýzu tzv. IKP by sa nemuselo hanbiť ani uhorské ministerstvo vnútra v roku 1875 či ministerstvo kultúry a vnútra ČSR v neslávnych rokoch budovania novej marxisticko-leninskej spoločnosti v roku 1950. Nie je dôležité, ktoré úplne neznáme mená analýzu vytvorili, či sa pod ňu iba podpísali. V každom prípade zasadnú na „čestné miesta“ do panteónu vedľa Bélu Grünwalda, Kolomana Tiszu, Václava Kopeckého, Klementa Gottwalda a Rudolfa Strechaja. Citujme z piatich strán aspoň úvod: „Úlohy MS zo zákona, najmä pôvodné z r. 1997, sú problematické, pretože umožňujú výklad na celej osi medzi zdravým vlastenectvom a extrémnym nacionalizmom, pričom MS sa pohybuje v druhej polovici spektra. (...) Predovšetkým je potrebné ujasniť, aký je zmysel MS a čo sa od nej očakáva. Väčšinu základných činností MS už úspešnejšie vykonávajú iné inštitúcie: výskum univerzity a SAV, vydávanie pôvodnej slovenskej literatúry súkromné alebo štátne vydavateľstvá (Literárne informačné centrum, Veda – vydavateľstvo SAV a iné), publicistiku bežné médiá, kultúrno-osvetovú činnosť lokálne a oblastné kultúrno-osvetové strediská a NOC, prezentáciu slovenskej kultúry v zahraničí a vzťahy s krajanmi MZV SR a MK SR. Z tohto pohľadu MS ako samostatná inštitúcia nie je potrebná.“

Čo nám to len pripomína? Takmer identicky, ale oveľa kratšie kedysi v päťdesiatych rokoch odpísalo Ministerstvo vnútra Československej republiky z Prahy do Bratislavy: „Účel Matice slovenskej obstarávajú celoštátne organizácie a spolok sa javí ako zbytočná inštitúcia. Zostáva iba najst náležitú formu, aby spolok mohol byť zlikvidovaný.“ Bolo to v čase stupňujúcich sa represii komunistickej strany voči tzv. slovenskému buržoáznemu nacionalizmu a v inscenovaných monsterprocesoch, v ktorých boli justične povraždené o. i. viaceré slovenské osobnosti, medzi nimi aj členovia Matice slovenskej.

To však nie je všetko. Analýza IKP na nasledujúcich stranách úplne bez masky prináša manuál v piatich bodoch či scenáre, a to od variantu obmedzenia jej činnosti prostredníctvom finančnej reštrikcie až po variant jej de facto zrušenia. Môžeme citovať aspoň jeden bod: „Vyžaduje verejnú diskusiu a participatívny proces rozhodnutia o budúcnosti MS, jej úlohách a financovaní, či už ako verejnoprávnej inštitúcie, alebo nejakej formy občianskej či neziskovej organizácie, prípadne jej úplné zrušenie. Táto možnosť predstavuje dlhý a náročný proces s neistým výsledkom.“

V roku 2021 došlo k pokusu naplniť prvú alternatívu.

ŤAHÚNI KULTÚRY

Nedajme sa pomýliť dymovou clonou. Matica slovenská je iba viditeľnejšou špičkou ľadovca. Napriek výzvam Asociácie kultúrnych inštitúcií Slovenska sú dnes ponecha-

né mestské domy kultúry v pandemickej stopke kultúrnych podujatí napospas osudu s odôvodnením, nech sa starajú mestá. Niektoré VÚC likvidujú osvetové strediská, ktoré toľké roky rozvíjali kultúru v regiónoch. Vyzývajú sa umelci, aby sa prihlásili o podporu od štátu, a na druhej strane nechávame padnúť skutočných každodenných „ťahúňov“ slovenskej kultúry, najmä regionálnej. Pošuškáva sa, že sa v štátnych vedeckých organizáciách nenápadne postupne zbavujú ľudí, ktorí sa hlásia k národovectvu a ku kresťanstvu či aspoň ku konzervatívnym hodnotám ako takým. Ak sa prepustia v štátnej kultúrnej či vedeckej organizácii nejakí odborní zamestnanci, ich protesty, ak aj nejaké sú, zapadnú v mediálnom šume marginálií jednotlivca.

Základom demokracie sú samosprávne organizácie a tá skutočná demokracia rovnako rešpektuje menšinu, ako aj väčšinu. Nie sú vari inštitúcie s autonómnyim postavením v rôznych sférach spoločnosti a ich nepodriadenosť štátu najlepšou zárukou skutočne slobodnej, demokratickej spoločnosti? Má byť veda i kultúra iba z jedného štátneho centra a ideologicky jednoliata?

PSEUDOLIBERALIZMUS

Nie, to nie je skutočná demokracia, ak sa v rozpore s Ústavou SR (čl. 1) presadzuje na všetkých úrovniach jediná militantná ideológia, ktorá sama seba označuje za „liberálnu demokraciu“, no v skutočnosti sa systematicky s mediálnou podporou vysmieva z iných názorov, ktoré obhajujú prirodzené národné hodnoty, rodinu a tradičnú slovenskú kultúru. Prikrýva sa pseudoliberalnými heslami, ale jej jadro je sociálno-inžinierske a vykonštruované, ktoré nápadne pripomína niektoré súčasné neznášanlivé neomarxistické ideologické formy. Oponentov „kultúrnej politiky“ označuje ako „prežitok z 19. storočia“ a niekedy dokonca ako „fašistov“. Opak je pravdou. Nie my sme zostali v 19. storočí! To oni zostali v 20. storočí poznačenom totalitným chápaním spoločnosti, kde sa každý iný názor pod zámienkou budovania pomyselného raja na zemi likvidoval a démonizoval.

Matičiarci boli vždy národní činovníci, kultúrniky, vedci, umelci, spisovatelia či milovníci jazyka a ľudovej kultúry slovenského národa. Veľa sme urobili aj pri udržiavaní menšinovej kultúry v regiónoch i budovaní skutočnej občianskej spoločnosti. Prežili sme niekoľko pokusov zrušenia, pričom bez výnimky sa o to vždy pokúšali nositelia neznášanlivých, šovinistických a neskôr totalitných ideológií. Stopäťdesiat-sedemročná Matica by o tom vedela rozprávať.

Čo robiť? To je otázka stará ako ľudstvo samo. Matica stála pri formovaní slovenskej štátnosti, kultúry a vedy, bez ktorej by nebolo ani platených funkcií súčasných poslancov, ministrov a politikov. Obrátíme sa na štát a budeme dôrazne upozorňovať.

Ak by však procesy smerovali k ďalšiemu okliešteniu, vyzveme matičiarov, ale aj spriatelnených starostov, primátorov, dobrovoľníkov, kultúrnych pracovníkov, poslancov od obecných zastupiteľstiev až po Národnú radu SR, zahraničných Slovákov, matičné orgány i miestne odbory doma i v zahraničí k obrane nielen Matice slovenskej, ale aj demokracie v slovenskej kultúre i vo vedeckom výskume. Svoju podporu Matici vyjadrilo Svetové združenie Slovákov žijúcich v zahraničí a ďalšie krajské spolky so sídlom na Dolnej Zemi i v západnej Európe.

PODPORA KRAJANOV PRE MATICU SLOVENSKÚ – VYHLÁSENIA SLOVÁKOV ŽIJÚCICH V ZAHRANIČÍ

Na situáciu okliešťovania finančných prostriedkov Matici slovenskej zo strany Ministerstva kultúry zareagovali viaceré krajanské spolky. Silnú podporu vyjadrila strešná organizácia krajanského sveta Svetové združenie Slovákov žijúcich v zahraničí, ktorá združuje 114 krajanských spolkov z 26 krajín sveta. Stav v Matici slovenskej znepokojil aj ústredné krajanské spolky vo Francúzsku, Chorvátsku, Maďarsku, Poľsku, Srbsku a Švéd-

sku. Ako prvý Maticu slovenskú podporil čestný predseda Švédsko-slovenského spolu Dušan Daučík. Jeho iniciatívu nasledoval Spolok Slovákov v Poľsku, Matica slovenská v Rijeke (Chorvátsko), Celoštátna slovenská samospráva v Maďarsku, Spolok francúzsko-slovenského priateľstva so sídlom v Paríži i spolok Slováci a spoluzitíe zo srbského Báčskeho Petrovca. Prinášame aspoň časť podporných listov Matici slovenskej.

SVETOVÉ ZDRUŽENIE SLOVÁKOV V ZAHRANIČÍ World association of Slovaks living abroad

PODPORNÉ STANOVISKO

Ako predseda Svetového združenia Slovákov v zahraničí, strešnej organizácie slovenského sveta, ktorá združuje 114 organizácií z 26 krajín sveta, sa chcem vyjadríť k historickému i súčasnému významu Maticy slovenskej pre tento dôležitý segment slovenskej kultúry.

V zahraničí žije 1,5-2 mil. osôb slovenského pôvodu. Aj v zmysle Ústavy SR sú integrálnou súčasťou slovenského národa, ich kultúra a udržiavanie identity sú podporované Slovenskou republikou. Jedným z kanálov, ktorými sa tak deje, je i neslávna ustanovená – Matica slovenská. V minulosti zohrala neraz zásadnú, či dokonca rozhodujúcu rolu. I dnes je jej úloha nemalá, zvlášť samozrejme, v krajinách, kde pôsobia zahraničné matice. Mimoriadne pozitívne je zvlášť pôsobenie malé, ale agilného pracoviska – Múzea zahraničných Slovákov Maticy slovenskej.

I preto nám záleží na tom, aby bola Matica slovenská podporovaná zo strany štátu tak, aby mohla dôstojne pôsobiť a naplňovať tieto svoje úlohy.

Chcem vyjadríť presvedčenie, že Matica slovenská prekonala niektoré negatívne trendy z minulosti, došlo v nej ku generáčnej obmene, a myslíme si, že by nebolo spravodlivé trestať ju za chyby bývalých predstaviteľov, ktorých je súčasné vedenie matice samo razantným kritikom.

Chápeme samozrejme dnešnú situáciu, keď dochádza k mnohým úsporným opatreniam. Domnievame sa, že kultúra či starostlivosť o Slovákov žijúcich v zahraničí by s ohľadom na svoju dlhodobú podfinancovanosť i na programové vyhlásenie vlády SR nemali patriť k tým najviac postihnutým oblastiam. To úzko súvisí aj s financovaním Maticy slovenskej, ktoré by rovnako nemalo byť znižované nadproporcionálne a predovšetkým tak, aby to viedlo k nevratnému poškodeniu ustanovizne, ktorá má nesporné – bez ohľadu na to, aké má kto z nás aktuálne politické názory – zásadné zasluby o náš spoločný národ a jeho hodnoty.

V Prahe dňa 11. 11. 2020

Vladimír Skalský,
predseda Svetového združenia Slovákov v zahraničí,
riadiť Slovenského domu v Prahe,
člen Rady vlády ČR pre národnostné menšiny

Svetové združenie Slovákov v zahraničí
Sekretariát SZSZ, Palác Luxor, Štúrova 3, 811 02 Bratislava
Kancelária predsedu SZSZ, Slovenský dom v Prahe, Soukenická 3, 110 00 Praha 1
predseda – tel.: +420 732 519 619
e-mail: szsz@czzk.net, internet: www.slovacivovsete.sk

TOWARZYSTWO SŁOWAKÓW W POLSCE
SPOLK SŁOWAKÓW W POLSKU

Podporné stanovisko Maticy slovenskej od Spolku Slovákov v Poľsku

Spolok Slovákov v Poľsku vyjadruje podporu Matici slovenskej v súvislosti s návrhom na zníženie dotácie Ministerstva kultúry Slovenskej republiky o 23%, s ktorým táto národná inštitúcia nesúhlasí, keďže by znamenal značné oklieštenie jej činnosti.

Matica slovenská je totiž jediná inštitúcia svojho druhu na Slovensku, založená na národnom princípe, s výrazným historickým akcentom a s presahom aj do zahraničia. Má zasluhu na pestovaní a kultivovaní slovenského jazyka, vzdelávaní a vytváraní hodnotového systému založeného na národnom princípe, ako aj budovaní, udržiavaní a lecovaní slovenského národného povedomia. V minulosti i dnes sa v rámci možnosti usiluje implementovať tieto hodnoty tiež medzi Slovákov žijúcich v zahraničí, vrátane Slovákov v Poľsku.

Obávame sa, že likvidácia činnosti Maticy slovenskej, ktorá jej pri tak rapídnom znížení finančných prostriedkov hrozí, nielenže eliminuje jeden z historických pilierov slovenskej svojbytnosti, ale zároveň spôsobí relativizáciu národných hodnôt, pričom národ, ktorý si neváži sám seba, je aj v zahraničí inými národmi vnímaný ako národ, ktorý nie je hodný úcty.

Preto veríme, že aj v tejto ťažkej dobe Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky nájde primerané finančné prostriedky i morálnu podporu na fungovanie Maticy slovenskej.

V Krakove, 11. novembra 2020

PhDr. Ľudomír Mollitoris, PhD., generálny tajomník Spolku Slovákov v Poľsku
Mgr. Agáta Jendzejčíková, šéfredaktorka krajanského časopisu Život
PhDr. Milica Majeriková-Mollitoris, PhD., šéfredaktorka vedeckej ročenky Almanach Slováci v Poľsku

ASSOCIATION AMITIÉ FRANCO - SLOVAQUE
SPOLOK FRANCÚZSKO - SLOVENSKÉHO PRIATELSTVA
7, Avenue Jean Moulin 93200 Saint Denis - FRANCE
E-mail: franco-slovaque@laposte.net
Tel. : +33/750413516 ; +33/477340210

St Denis 12/11/2020

Matica slovenská, organizácia, na ktorú sme hrdí my všetci, Slováci žijúci doma či v zahraničí, organizáciu, ktorá by mala byť podporovaná, aby pokračovala v jej dôležitej činnosti, plniť jej poslanie. Namiesto toho znížením financií ju likvidujeme, podrezávame vetvu našej kultúrnej organizácie. Ktorý z národov to robí? Myslím si, že žiaden.

Každý národ sa snaží čo najviac zviditeľňovať svoju kultúru. Ktorá iná organizácia ju môže nahradiť, rozvíjať a upevňovať slovenské vlastníctvo, prebúdzat a umocňovať národné povedomie Slovákov i krajanov žijúcich v zahraničí, prehľbovať vzťah občanov k slovenským štátom? Ale aj zúčastňovať sa na propagácii Slovenskej republiky, rozvíjať styky s európskymi a svetovými organizáciami pre otázky kultúry, národnej identity a ďalšie dôležité úlohy. Z tohoto dôvodu by naše orgány mali prehodnotiť svoje rozhodnutie.

So zárukou sme sa dozvedeli o skrácovaní dotácií NAŠEJ Maticy slovenskej. Pre nás, Slovákov žijúcich v zahraničí, je to nepochopiteľný krok! Keď sme odchádzali za hranice Slovenska, v srdci sme si brali so sebou kus slovenskej zeme. Čo sa stane so zemou, keď sa nepolieva? Čo sa stane so zemou, keď na ňu nesvieti slnko? Čo sa stane so zemou, keď sa neobhospodaruje? Matica slovenská od svojho vzniku až podnes bola našou vodou, našim slnkom a našim kultúrnym správcou. Ak jej pôsobenie zanikne, lebo bez finančnej podpory aj s najlepšou vôľou oddaných pracovníkov iná možnosť nie je, tak nás opusti jeden z hlavných pilierov, ktorý udržuje našu slovenskú kultúru pre nás a našich potomkov. Naozaj to chceme? Naozaj chceme, aby bolo zabudnuté na tých, ktorí si udržiavajú a šíria našu krásnu kultúru? Naozaj chceme prestať propagovať našu krásnu krajinu?

Prehodnoďte, prosím, Vaše rozhodnutie, ktoré trvalo pozbije našu identitu, na ktorú sme pravom hrdí! Dôverujeme Vám a prosíme Vás, aby ste nás nesklamali!

Edita Manáková za Spolok francúzsko-slovenského priateľstva

Celoštátna
slovenská
samospráva v Maďarsku
SZSLOVAKSLOVAKIA

Vážený pán
JUDr. Marián Gešper

Ev. č.: 447-1/2020
Vyhavuje: Dr. Orsolya Szabó

Matica slovenská
P. Madroňa 1
036 01 Marm
predseda@matice.sk

Vec: vyjadrenie podpory pre Maticu slovenskú

Vážený pán predseda!

Matica slovenská sa do vedomia príslušníkov slovenskej komunity v Maďarsku zapísala ako národná kultúrna inštitúcia, ktorá v období existencie slovenského národa v rámci multietnickej Uhorska dbala o zachovanie a pestovanie slovenského jazyka a kultúry a vyvíjala úsilie v záujme uplatnenia politických práv slovenského národa. Na zakladaní a financovaní tejto inštitúcie sa podieľali aj mnohí Slováci, žijúci na území dnešného Maďarska.

V období socializmu mala inštitúcia nespochybiteľné zasluby na tom, že sa slovenské písané slovo – deské časopisy a krásna literatúra – dostalo na slovenské školy, do Slovákni obývaných obcí a regiónov Maďarska. Jej Ústav pre zahraničných Slovákov, pracovníci Ústavu boli oporou študentov slovenskej národnosti z Dolnej zeme.

Po vzniku samostanej Slovenskej republiky sa miesto Maticy slovenskej v živote slovenského národa výrazne zmenilo. Transformačný proces inštitúcie bol dlhý a občas protirečivý.

Napriek zmeneným podmienkam a skromným finančným možnostiam nové vedenie Maticy našlo cestu ku krajanom. Fórom pre koordináciu spolupráce sa stala Rada pre Slovákov žijúcich v zahraničí pri Matici slovenskej, ktorá je poradným orgánom Maticy slovenskej pre styk a spoluprácu so slovenským zahraničím.

Pre Slovákov v Maďarsku sú nenahraditeľné kontakty s Miestnymi odborními Maticy slovenskej v lokálnych so zmiešaným slovensko-maďarským obyvateľstvom, kde sa po výmene obyvateľstva medzi Maďarskom a Československom po druhej svetovej vojne usadili presídlení z Maďarska.

Záujemom nás všetkých je, aby sa podmienky fungovania Maticy slovenskej ustálili na úrovni, ktorá okrem päť existencie organizácie vytvárajú perspektívy vzájomne prospešnej spolupráce medzi krajinami a touto národnou kultúrnou inštitúciou.

So zreteľným pozretom,

Albeta Hollerová
predseda

V Budapešti 16. novembra 2020

JAK SE ŽIJE MATICI SLEZSKÉ V 21. STOLETÍ

Jana Novotná Galuszková, předsedníčka Matice sliezskej, Česko

Matice slezská je zájmovou a kulturní organizací, která vznikla spojením Matice opavské, založené v roce 1877 a Slezské matice osvěty lidové, působící od roku 1898 na Těšínsku. I přes nelehká období své historie tento spolek nezakolaboval a dnes v podobě Matice slezské vyvíjí na většině území českého Slezska všestrannou činnost. Jak se ale Matice slezské a jejím jednotlivým pobočným spolkům žije a pracuje v dnešní rychlé, ekonomicky zaměřené, konkurenční době? Má spolek založený v předminulém století a za účelem, který již dnes není aktuální, nějaký smysl? Jsou jednotlivé matiční pobočky jako neziskové organizace schopny ekonomicky přežít?

Pro odpovědi na všechny tyto otázky musíme nahlédnout do historie Matice slezské, která se začala oficiálně psát před více než 140 lety. Tehdy se naši předkové rozhodli organizovaně bojovat ve Slezsku, v kterém se v té době hlásilo k německému jazyku téměř 50 % obyvatel a v samotné Opavě dokonce více než 80 %, za „vše české“. Dne 12. února 1877 se sešla ustavující valná hromada Matice opavské, která představovala začátek činnosti spolku hájícího zájmy české menšiny v opavské části Slezska. Již po třech letech se Matice podařilo zajistit nezbytné existenční zázemí zakoupením domu v centru města Opavy, který postupně přestavovala a rozšiřovala a který se jako Matiční dům stal centrem českého společenského, kulturního i hospodářského života v Opavě a širokém okolí. V prostorách Matičního domu se uskutečňovaly události, které dnes tvoří významnou část dějin Opavy – hrála se zde česká divadelní představení, pořádaly koncerty, přednášky, kulturní večery, plesy, věhlasné matiční dny, schůze a různá jednání, byla zde Matiční knihovna, Muzeum Matice

pracovaly a v některých oblastech přímo počítaly s její pomocí. Za *První republiky* (První republika je označení pro Československo v období od jeho vzniku v roce 1918 do přijetí Mnichovské dohody roku 1938 a postoupení pohraničí Německu), tak došlo k největšímu rozkvětu Matice a její činnosti. V té době Matice opavská sdružovala 85 odborů, v kterých bylo organizováno sedm a půl tisíce členů. Ve 28 obcích Matice vlastnila 30 objektů, které podle úředního odhadu měly v roce 1938 cenu 12 miliónů korun.

Nadějný rozvoj činnosti Matice opavské byl přetržen náhle a tragicky v roce 1938, kdy na základě Mnichovské dohody bylo pohraniční území Československa – Sudety postoupeno Německu. V dubnu 1939 byla větší část Slezska včleněna do Říšské župy Sudety a Matice opavská do protektorátní Národní matice, která byla o několik let později říšským protektorem rozpuštěna. Matice opavská přišla o všechn svůj majetek, její rozsáhlá, dlouhodobě budovaná síť místních odborů se rozpadla, výsledky její dlouholeté činnosti byly zničeny. Rok 1945 sice přinesl nové oživení, ale dalšímu rozvoji zabránil únor 1948, po němž musela Matice opavská ukončit svou činnost.

Krátké oživení nastalo v roce 1968, kdy byla obnovena činnost Matice opavské a po dohodě se Slezskou maticí osvěty lidové, která po opavském vzoru působila od roku 1898 na Těšínsku, se spojila pod novým názvem „Matice slezská“. Tím svou působnost rozšířila na celé historické území českého Slezska. Plány Matice slezské byly tehdy velmi ambiciózní, avšak rok 1972 přinesl na základě politického rozhodnutí komunistických orgánů opětovné ukončení její činnosti. Teprve až „sametová revoluce“ v roce 1989, která přinesla Československu svobodu, umožnila Matice slezské znovu obnovit činnost. Z původního majetku byl Matice slezské vrácen pouze Matiční dům v Opavě, který je dnes centrem její organizační práce. Současná Matice slezská je neziskovým sdružením – spolkem, který sdružuje 16 spolků se jejich „lídři“ musí snažit bez úhony proplouvat složitým světem předpisů, musí se snažit činnost svého spolku přizpůsobit moderní době a najít pro ni dostatečné finanční zdroje. Matice slezská (a její předchůdkyně Matice opavská a Slezská matice osvěty lidové pro Těšínsko) je příkladem spolkové organizace, která se vypořádala s opakovanými pády, kdy byla její činnost omezena či přímo zakázána, kdy přišla o celý svůj majetek i postavení, a i přes nelehkou současnost stále o svou existenci hrdinně bojuje. Bez nadsázky lze o Matice slezské říct, že je „hrdinkou své doby“.

Významná historie Matičního domu v Opavě se začala psát v roce 1880, kdy se stal matičním sídlem. Foto: archiv Matice slezské

opavské, loutkové divadlo a také hostinec, který byl jednoznačně vnímán jako český podnik. Matiční dům se tak postupně stal srdcem i tepnou českého života v západním Slezsku.

Základy Matice osvěty lidové na Těšínsku byly položeny na valné hromadě 8. září 1898. Spolek si – podobně jako Matice opavská – jako své hlavní cíle vytyčil zřizování českých škol, zakládání knihoven, šíření české literatury a širokou osvětovou činnost. Na konci roku 1918 patřila Matice na Těšínsku se svými téměř osmnácti tisíci členy k největším národním organizacím ve Slezsku.

Vznik samostatné Československé republiky v roce 1918 paradoxně neznamenal útlum matiční činnosti, ale právě naopak. Instituce nově vzniklého státu s Maticí opavskou úzce spolu-

Rozsáhlý boční trakt Matičního domu v Opavě. Foto: archiv Matice slezské, pobočného spolku v Opavě

NAJSTARŠÍ LUŽICKOSRBSKÝ SPOLOK V HORNEJ LUŽICI

Jurij Łuščánsky, predseda Matice horno-lužicko-srbskej, Budyšin, Nemecko

Predseda Matice horno-lužicko-srbskej Jurij Łuščánsky pri príhovore na IV. kongrese matíc a inštitúcií slovanských národov, 4. júna 2019, Martin. Foto: Ján Seman

Matica horno-lužickosrbská bola založená v Budyšine v roku 1847 ako lužickosrbský spolok za účelom vydávania lužickosrbských kníh a v nasledujúcich rokoch sa z neho stalo nadkonfesionálne kultúrne a vedecké centrum.

V rokoch 1848 až 1937 združenie každoročne vydávalo časopis *Mačicy Serbskeje*, ktorý sa venoval jazykovedným, historickým, literárno-historickým, folkloristickým a demografickým výskumom. Z darov lužickosrbských a zahraničných podporovateľov sa podarilo vybudovať v Budyšine prvý lužickosrbský dom, Serbski dom, v ktorom boli zriadené múzeum, archív, knižnica a galéria.

V roku 1880 bola v Cottbus založená za Dolnú Lužicu Matica dolno-lužickosrbská. V roku 1937 pôsobenie lužickosrbských spolokov znemožnili nacisti, ktorí skonfiškovali všetok majetok. Koncom druhej svetovej vojny padol za obeť aj lužickosrbský dom. V roku 1945 pokračovala Matica horno-lužickosrbská vo svojej činnosti predovšetkým v oblasti jazykovedy a histórie. V roku 1949 sa na príkaz sovietskej okupačnej moci muselo združenie vzdať samostatnosti a začleniť sa do zväzu Domowina. Založením Inštitútu pre lužickosrbský ľudový výskum v roku 1951 dostala lužickosrbská veda nový inštitucionálny základ.

Činnosť Matice bola obnovená 2. apríla 1991 na prvom spoločnom zhromaždení starých maticiarov a jej mladých prívržencov, a do jej stanov sa zapísali aktivity ako podpora lužickosrbskej vedy, propagácia a šírenie poznatkov o Lužických Srboch vo vnútri aj mimo územia oboch Lužíc. A tak Matica horno-lužickosrbská organizuje sympóziá a medzinárodné konferencie o dejinách Lužických Srbov a usporadúva prednáškové večery o lužickosrbských vlastencoch. Súčasne sa stará o reštaurovanie a stavanie nových pomníkov. Vzhľadom na odlišnú situáciu v Dolnej Lužici sa Matica dolno-lužickosrbská zapísala v roku 1993 do stanov Matice lužickosrbskej ako osobitný oddiel. Medzinárodne bola Matica horno-lužickosrbská a jej členovia uznaní prostredníctvom organizovania a realizácie konferencií tak v Budyšine, ako aj v Prahe a vo Varšave. Pracovné kontakty udržiava Matica lužickosrbská s Maticou sliezskou, Maticou moravskou, Maticou srbskou a Maticou slovenskou. Každoročne, najčastejšie v sobotu po Veľkej noci, sa na základe stanov konajú členské zhromaždenia v Budyšine. Okrem Lužických Srbov sú v spolku zapísaní aj ich priatelia (predovšetkým sorabisti) z celého Nemecka, Anglicka, Ruska, Ukrajiny, Slovenska, Poľska, Fínska, Holandska a Česka. Členstvo sa skladá z približne 120 členov. V roku 1992 sa Matica horno-lužickosrbská pripojila k Domowine, zastrešujúcemu zväzu lužickosrbských spolokov.

25. VÝROČIE ZALOŽENIA MATICE SLOVENSKEJ V ZÁHREBE

Alena Baliová, podpredsedníčka Matice slovenskej v Záhrebe, Chorvátsko

Matica slovenská v Záhrebe (MSZ) počas dlhých dvadsaťpäť rokov svojho založenia (1. decembra 1995) má za sebou viac ako tristo maticiarских pravidelných stretnutí, viac ako sto podujatí, na ktorých sa podieľala ako spoluzorganizátor a počas svojho pôsobenia vydala šesťnásť výťažkov kníh v chorvátskom aj slovenskom jazyku. V rámci jej každoročných študijných ciest po Slovensku maticári MSZ navštívili hádam každé zaujímavé miesto na Slovensku, ktoré zdokumentovali nielen cez mesačník slovenskej menšiny v Chorvátsku *Prameň*, ale aj cez dokumentárne filmy odvysielané HRT – Chorvátskou televíziou, a tým priblížila maticnú krajinu chorvátskemu divákovi.

V priebehu 20. storočia sa Slováci jednotlivo alebo ako celá rodina postupne presťahovali z iných častí Chorvátska do Záhrebu, kde v medzivojnovom období prichádzali do bližšieho kontaktu s českými osadníkmi. Spočiatku bolo ich cieľom stretávanie sa krajanov, Čechov a Slovákov kvôli zachovaniu materinského jazyka, obyčaji, kultúry, teda išlo predovšetkým o úsilie uchovať si tradičný, im vlastný spôsob života. Veľký dôraz sa kládol na udržiavanie dobrých vzájomných vzťahov a priateľstiev medzi domácimi a prisťahovalcami. Spoločne sa organizovali v spoločnostiach pod rôznymi názvami, čo bolo výsledkom spoločného spolunaživanja dvoch národov v jednom štáte, Československej republike ako štátnom spoločenstve Čechov a Slovákov, ktorá vznikla v roku 1918.

Prípravy na založenie MSZ sa začali v prvej polovici roku 1995 a pri jej založení poskytol nezištnú pomoc prvý veľvyslanec Slovenskej republiky v Chorvátsku a v Bosne a Hercegovine, univerzitný prof. PhDr. Matúš Kučera, DrSc. Zakladajúce zhromaždenie MSZ ako 9. miestneho odboru Matice slovenskej v Chorvátsku so sídlom v Našičiach sa uskutočnilo 1. decembra 1995 v priestoroch Chorvátsko-izraelského spolku na Vodníkovej ulici v Záhrebe. Zakladateľmi MSZ boli Matica slovenská v Chorvátsku a Spolok chorvátsko-slovenského priateľstva v Záhrebe. Za predsedu Matice slovenskej v Záhrebe bol zvolený Zlatko Jevák st., ktorý bol predsedom dlhých dvadsať rokov, a ktorý, bohužiaľ, vo veku 93 rokov dňa 22. mája 2018 zomrel.

MSZ sa vo svojich začiatkoch usmernila na organizovanie spomienkových večerov o velikánoch slovenských a chorvátskych dejín, ktorí sa vo svojej dobe usilovali a bojovali o zachovanie slovenskej a chorvátskej identity a budovali priateľstvo dvoch národov chorvátskeho a slovenského. Ďalej sa zamerala na pestovanie slovenskej tradície, propagovanie slovenskej kultúry a obyčajov prostredníctvom výstav, manifestácií a gastronomickej ponuky. MSZ od svojho začiatku organizuje študijné pobyty na Slovensko.

Dnes MSZ ako jedna z pätnástich matíc slovenských spadá pod Zväz Slovákov v Chorvátsku zastrešujúcu organizáciu so sídlom v Našičiach a v kultúrno-spoločenskom časopise Slovákov v Chorvátsku *Prameň* publikuje články o jej aktivitách. Pod hlavičkou Rady pre národnostné menšiny Chorvátskej republiky a v spolupráci s predstaviteľom

slovenskej národnostnej menšiny mesta Záhreb, MSZ pripravuje pre svojich členov mesačné stretnutia so zaujímavým programom.

Bohužiaľ, v tomto článku nie je možné napísať všetky manifestácie, okrúhle stoly, spomienkové stretnutia, odhalenia pamätných tabúl slovenským významným osobnostiam v Chorvátsku, vianočné koncerty, projekcie dokumentárnych filmov, kultúrne večery pri príležitosti veľkonočných sviatkov, hudobné večery, študijné cesty a mnoho ďalších aktivít, ktoré MSZ uskutočnila. MSZ o aktivitách za prvých

Záhrebští matičiari v Čičmanoch.
Foto: archív autorky

desať rokov jej vzniku vydala v roku 2006 dvojjazyčnú knihu *Desiate výročie Matice slovenskej v Záhrebe*.

Z aktivít MSZ za posledné roky možno spomenúť napríklad tieto: prezentáciu knihy *Stjepan Moyses i Hrvati* (Štefan Moyses a Chorváti) v Záhrebe a v Bratislave za prítomnosti predstaviteľov Chorvátskeho veľvyslanectva na Slovensku a predstaviteľov Matice slovenskej; literárny večer pri príležitosti 90. výročia smrti spisovateľa, publicistu, doktora Martina Kukučina s prednáškou doc. PhDr. Zrinky Kovačevićovej, vedúcej Katedry pre slovenský jazyk a literatúru na Filozofickej katedre Záhrebskej univerzity; prednášku pri príležitosti stého výročia tragickej smrti Milana Rastislava Štefánika, jedného zo zakladateľov prvej Československej republiky dňa 28. októbra 2019 a mnoho ďalších.

Prijatím Ústavného zákona o právach národnostných menšín v Chorvátsku v roku 2002, príslušníkom národnostných menšín je zaručené právo voliť si členov rád a zástupcov národnostných menšín v miestnych a územných samosprávnych jednotkách, a tým sa umožnilo národnostným menšinám podieľať na verejnom živote i na správe miestnych vecí. V meste Záhreb je od roku 2006 zvolený Predstaviteľ (zástupca) slovenskej národnostnej menšiny mesta Záhreb (v ďalšom texte – Predstaviteľ). V posledných voľbách, ktoré sa uskutočnili dňa 5. mája 2019, bol za Predstaviteľa zvolený Zlatko Jevák ml. a ktorý od roku 2017 vedie Maticu slovenskú v Záhrebe.

MSZ sa okrem jej mesačných stretnutí s bohatým programom od roku 2013 každoročne zapája i do spoločných aktivít s Predstaviteľom a Koordináciou národnostných menšín mesta Záhreb, kde spoločne s ostatnými menšinami, ktoré pôsobia v Záhrebe, propaguje slovenskú tradíciu, kultúru a obohacuje verejno-kultúrny život Záhrebčanov.

Medzi tie najdôležitejšie aktivity patrí: manifestácia *Deň národnostných menšín v Záhrebe*, manifestácie pri príležitosti veľkonočných sviatkov, športové súťaže atď. Taktiež sa od roku 2016 konajú kurzy slovenského jazyka pre záhrebských matičiarov a od roku 2018 sa v rámci Literárno-umeleckej sekcie koná kurz maľovania (výtvarného umenia). MSZ pripravila už dve výstavy obrazov účastníkov kurzu. Každoročne pripravuje aj vianočné koncerty, na ktorých vystupujú pozvaní hostia zo Slovenska, ale aj matičiari z druhých matíc slovenských: MSZ je taktiež aj spoluorganizátorom *Dní slovenskej kultúry v Záhrebe*.

MSZ sa môže od svojho založenia pochváliť bohatou zbierkou 16 vydaných kníh o chorvátsko-slovenských cirkevných hodnostároch, známych slovenských osobnostiach (Juraj Haulík, Martin Kukučín, Štefan Moyses a iní), o príchode Slovákov do Chorvátska, chorvátsko-slovenský slovník a iné. Za zmienku stojí spomenúť najhodnotnejšiu knihu *Slováci v Chorvátsku (Slovaci u Hrvatskoj)* od autorky doc. PhDr. Kvetoslavy Kučerovej. V roku 2016 uzrela svetlo sveta kniha o Štefanovi Moysesovi *Stjepan Moyses i Hrvati (Štefan Moyses a Chorváti)* od autorov Ruda Brtáňa, Dragutina Ivančiča a prof. Dr. Agnezy Szabovej.

Už tradične každý rok, a bude tomu už viac ako dvadsať rokov, záhrebští matičiari organizujú študijné cesty na spoznávanie matičnej krajiny. Túto tradíciu zaviedol jej prvý predseda MSZ Zlatko Jevák st. a pokračuje ďalej. Taktiež udržiava priateľské vzťahy s pobočkami Matice chorvátskej v Oguline, Križevciach. V Chorvátsku navštívili tiež miesta, kde pôsobia Matice slovenské v Iloku, Osijeku, Rijeke, Našičiach, Lipovlanoch, Međuríci atď. Informácie o všetkých aktivitách MSZ a Predstaviteľa, ktoré sú zdokumentované od roku 2010 v slovenčine a chorvátčine, sa nachádzajú na webových stránkach: www.slovaci-zagreb.com.

Za všetkými uvedenými aktivitami a činnosťami, ktoré MSZ pripravila a ďalej pripravuje, určite netreba zabudnúť na ľudí, ktorí stoja za každým podujatím, obetujú svoj voľný čas a prispievajú k veselému druženiu, kde sa všetci cítia ako jedna veľká rodina.

Bez entuziazmu, pracovitých a šikovných rúk by ani jedno podujatie nemohlo byť organizované, a preto všetkým patrí veľké ĎAKUJEME.

Manifestácia, Deň národnostných menšín, Záhreb.
Foto: archív autorky

ROZHOVOR S PREDSEDOM MATICE SLOVINSKEJ, Alešom Gabrićom, Slovinsko

Zuzana Pavelcová, riaditeľka Krajanského múzea Matice slovenskej, Slovensko

„Slovinská matica musí zostať živým organizmom, ktorý musí sledovať dva ciele: naďalej priťahovať k spolupráci odborníkov rozličných profilov a reagovať na aktuálne výzvy.“

Aleš Gabić sa narodil v roku 1963, mladosť prežil v Novom meste a po maturite na tamojšom gymnáziu študoval históriu a geografiu na Filozofickej fakulte v Lubláne, kde v roku 1994 úspešne obhájil doktorát z histórie. Zamestnaný je na Inštitúte novej histórie v Lubláne, kde sa venuje výskumu novej slovenskej politickej, kultúrno-politickej a kultúrnej histórie. Jeho vedecké monografie boli publikované v slovinčine a taktiež aj v cudzích jazykoch, väčšinou samozrejme v angličtine; vystupoval na konferenciách a publikoval v časopisoch alebo zborníkoch vo viacerých európskych krajinách, v USA a Japonsku. Redigoval viacero vedeckých zborníkov a v rokoch 2008 – 2018 bol redaktorom publikačných výstupov na Inštitúte. Veľa času sa venoval prenášaniam poznatkov o histórii do školského priestoru. Na Fakulte spoločenských vied Univerzity v Lubláne prednášal kultúrnu históriu, pre základné a stredné školy napísal učebnice. V rokoch 2008 – 2020 bol predsedom Štátnej maturitnej komisie pre predmet história, ktorá pripravuje programy a maturitné skúšobné hárky pre slovinských maturantov. Odkedy bol v roku 2018 zvolený za predsedu Matice slovenskej, vzdal sa dodatočných povinností a voľný čas zväčša upriamuje na Sloviskú maticu – najstarší vedecký a kultúrny spolok Slovincov.

Ste jedným z mladších, agilných predsedov Matice slovenskej. Priblížili by ste nám, ako dnes Matica slovenská pracuje, čím sa zaoberá, čím „žije“?

Skutočne patrí medzi mladších vedúcich členov Matice slovenskej v ostatných desaťročiach, moje zvolenie na miesto predsedu sa časovo prekrýva so želaním po omladení vedúcej štruktúry spolku po uplatnení nových predpisov. Tieto zmeny však nemajú vplyv na základnú činnosť Matice slovenskej, ktorou je vydavateľská činnosť a príprava podujatí. Matica slovenská zotrúva pri vydávaní špičkových literárnych diel a odbornej literatúry. Prísny výber je veľmi dôležitý, pretože vydavateľská činnosť v Slovinsku sa dostala do krízy a zanikli mnohé menšie vydavateľstvá, u väčších vydavateľstiev je častokrát finančná bilancia dôležitejším kritériom než kvalita vydaného diela. Pre naše stále edície, akými sú napr. Filozofická knižnica, Slovinská filozofická myšlienka, Knihy o mestách, Slovinské regióny alebo História krajín a národov, ktoré majú už dlhú tradíciu, by sa len ťažko hľadala porovnateľná edícia u ostatných slovinských vydavateľov. Rovnako je tomu aj u pôvodnej a prekladovej literatúry a ani po vzhľadovej stránke nechceme upustiť od dosiahnutých vysokých štandardov. Naše knižné publikácie dodávame aj slovinským knižniciam za hranicami Slovinska a taktiež lektorátom sloviského jazyka na univerzitách vo svete.

Ďalšou oblasťou činnosti Matice slovenskej je organizačná činnosť, ktorá sa znova silnejšie rozprúdila v ostatných dvoch rokoch. Každý rok sa snažíme pripraviť jedno väčšie dvojdnové sympóziu a niekoľko kratších jednodňových zasadnutí. Hoci navrhovatelia vedeckej politiky neustále propagujú väčšiu interdisciplinárnosť vo vedeckej práci, odvažujem sa tvrdiť, že práve väčšie zasadnutia Matice slovenskej patria k podujatiam, na ktorých spája svoj potenciál rôznorodejší okruh odborníkov

než je to u podobných zasadnutí, ktoré pripravujú profesijné výskumné inštitúcie. V roku 2018 sme takto zorganizovali sympóziu pri príležitosti 100. výročia rozpadu Rakúsko-Uhorska a vzniku južnoslovanského štátu, plánované vlnajšie zasadnutie odpadlo kvôli Covid-19, tento rok veľmi dúfame, že sa nám podarí zrealizovať sympóziu pri príležitosti 200. výročia ľubľanského kongresu Svätej aliancie, teda najväčšej medzinárodnej diplomatickej udalosti na slovinskom území v minulosti. Pri jednodňových zasadnutiach sa usilujeme v ročnom pláne pokryť rozličné aspekty tvorivosti, vlni sme tak načreli do matematiky, literárnej histórie, geografie, priemyselného dizajnu a histórie umenia. Dlhú tradíciu majú pravidelné mesačné prednášky našej prírodovedno-technickej sekcie, niekoľko desiatok ďalších podujatí sa uskutočňuje pri rozličných príležitostiach, napr. prezentáciách kníh, hostovaní zahraničných hostí alebo Slovincov, ktorí žijú za hranicami Slovinska.

Na IV. kongrese matíc slovanských národov a inštitúcií ste opisali ťažký zápas o legislatívne ukotvenie zákona o Matici slovenskej. Čo presne tento zákon priniesol? Ako určil personálne vybavenie Matice slovenskej i náplň činnosti?

Ťažkosti Matice slovenskej sa začali prehĺbovať, keď začalo Slovinsko príliš rigidne oddeľovať profesionálne výskumné a umelecké inštitúcie na jednej strane a spolky na druhej strane. Prvé z uvedených financuje zakladateľ, väčšinou teda štát, spolky by naopak mali fungovať absolútne amatérsky. Pre špecifikum, akým je inštitúcia s tradíciou a špičkovým programom nachádzajúca sa v centre hlavného mesta, v takejto schéme nebolo miesto. Po dlhoročných rokovaní bol na konci roka 2017 nakoniec prijatý osobitný zákon o Matici slovenskej. V slovinskom parlamente, kde obyčajne prevláda diskurz sporov a kontroverznosti, bol zákon prijatý hlasmi všetkých prítomných poslancov, čo potvrdzuje, že náš spolok si cenia Slovinci rozličných ideových aj politických náhľadov. Nevie, či by sme našli veľa príkladov takejto zhody v slovinskej politike pri riešení takejto pálčivej kultúrnej otázky.

Zákon zaisťuje (iba) východiskovú mzdu pre troch zamestnancov Matice slovenskej (rozdiel do plnej výšky mzdy musí zaisťovať Matica sama). Všetky vyššie uvedené aktivity teda organizujú iba tri zamestnané osoby, samozrejme popri značnej pomoci členov spolku, ktorí prácu vykonávajú úplne dobrovoľne a neplatene. To sa vzťahuje aj na predsedu a členov správneho výboru; spomedzi 14 volených členov je presne polovica (sedem) členmi Slovinskej akadémie vied a umenia, čo takisto potvrdzuje renomé Matice slovenskej medzi slovinskými intelektuálmi.

Pozícia Matice slovenskej sa teda napriek prijatiu zákona o Matici slovenskej nemôže porovnávať s pozíciou príbuzných ustanovizní, s ktorými sme boli v posledných rokoch v kontakte, s Maticou chorvátskou (Matica hrvatska), Maticou srbskou (Matica srpska) alebo Maticou slovenskou. Matica slovenská ne disponuje vlastnými kultúrnymi inštitúciami, má skromné príjmy, s ktorými, podľa môjho hodnotenia, dosahuje nadpriemerné výsledky. Zachovala si status spolku, čo jej umožňuje, že politika nemôže zasahovať do plánovania jej činnosti.

Čo považujete za najvýraznejšie posuny a úspechy Matice slovenskej a, naopak, s čím Matica slovenská zápasí?

Nové vedenie sa najskôr popasovalo s finančnou konsolidáciou a splatením dlhov, ktoré sa nahromadili v predchádzajúcich rokoch. V svojom programe pri kandidatúre na miesto predsedu som avizoval, že budeme musieť na začiatku, žiaľ, najskôr hovoriť o finančných a organizačných otázkach a až potom o otázkach obsahových. Našťastie som mohol už po dvoch rokoch informovať, že odteraz znova kladieme na prvé miesto obsahové otázky činnosti Matice slovenskej. Takže sa nám za dva roky podarilo vyriešiť zlú finančnú situáciu a namiesto obavy zhodnotiť pozíciu spolku s veselšími a optimistickjšími prognózami.

K tomu vo veľkej miere napomohli nové tajomníčky – redaktorky; u nás táto pracovná pozícia v sebe spája funkciu hlavného redaktora edícií a obchodného tajomníka ustanovizne. Najskôr bola na túto pozíciu vybraná Ignacija Fridlová Jarcová; aký ohlas mali jej úspechy pri organizácii vypovedá už to, že jej po dvoch rokoch práce v Matici slovenskej ponúkli funkciu štátnej tajomníčky na ministerstve kultúry, ktorú prijala. Novou redaktorkou sa stala Miljana Cuntová, ktorá vniesla dôležité novinky do vydavateľského plánovania a nové formy propagácie našich

Zľava: redaktorka Matice slovenskej Ignacija Fridl Jarc, viceprezident Matice slovenskej Janez Stergar a predseda Matice slovenskej Aleš Gabrič na recepcii prezidenta Slovenskej republiky Boruta Pahora na Dni otvorených dverí Matice slovenskej 4. februára 2019.
Foto: archív Aleša Gabriča

kníh a podujatí. Najširšiemu okruhu ľudí je samozrejme najviac informácií o novinkách dostupných prostredníctvom kanálu Matice slovenskej na Youtube, ktorý sme založili vlani.

Výsledky zavedených noviniek sú zrejmé. Matica slovenská je omnoho úspešnejšia pri získavaní prostriedkov z rozličných zdrojov, než tomu bolo pred rokmi. To jej umožňuje vydávanie väčšieho počtu kníh a organizovanie väčšieho počtu podujatí. Podľa môjho názoru sme už dosiahli limity, ktorých dosiahnutie nám umožňuje skromný počet zamestnancov. Počet ročne vydaných kníh, ktorý sa pred desiatimi rokmi pohyboval pri počte dvanásť-trinásť, už dosiahol a aj presiahol dvadsiatku. Ešte výraznejší posun sme dosiahli pri počte podujatí, keďže ich počet sa viac než zdvojnásobil. Pritom nemám na mysli iba zasadnutia v priestoroch Matice slovenskej a prezentácie činnosti v iných slovenských mestách a slovenských spolkoch v susedných krajinách. Výrazne sa zvýšil počet podujatí, ktoré nám na našu žiadosť zverili organizátori Slovenského knižného veľtrhu – ten sa koná každý rok na začiatku decembra a je akýmsi barometrom slovenskej knižnej produkcie. Sám som od svojho zvolenia reprezentoval Maticu slovenskú a bol som hosťom na podujatiach, ktoré pripravili tri už spomínané matice, Matica chorvátska, Matica srbská a Matica slovenská, a taktiež vo Viedni na prezentácii knihy *Avstrijska zgodovina* (Rakúska história) alebo na slovenskom konzuláte v Szentgotthárde, kde je sídlo slovenských spolkov v Maďarsku. V budove Matice slovenskej na námestí Kongresni trg v Lúblane

sme v roku 2019 upravili nádvorie a počas teplých mesiacov sa na ňom konajú rozhovory a okrúhle stoly, ktoré sme nazvali Matica pod hviezdami.

So všetkými týmito novinkami znova rastie záujem o spoluprácu s Maticou slovenskou medzi slovenskými intelektuálmi. Redaktorka mi podáva správy, že prichádzajú stále nové ponuky na tlač kníh, čo nám umožňuje vyberať najlepšie produkty a zachovávať dosiahnutú úroveň. Žiaľ, Covid-19 mal vlani vplyv na zrušenie mnohých podujatí. Avšak tie, ktoré sa nám podarilo počas niekoľkých mesiacov zrealizovať, boli veľmi dobre navštívené a ukázali, že ľudia si veľmi želajú takéto prednášky, porady, stretnutia. Uzatvorenie ustanovizní z dôvodu epidémie našťastie neovplyvnilo predaj kníh, keďže predaj prostredníctvom elektronického predaja a elektronických knižných veľtrhov sa v porovnaní s minulým rokom dokonca zvýšil; ľudia mali zjavne viac času na čítanie.

Aké sú vízie rozvoja Matice slovenskej na najbližšie obdobie? Čo plánuje inštitúcia a aké plány máte Vy, ako jej predsed, osobne?

Prvým želaním je, samozrejme, čo najskorší návrat do normálnych kolají, aby sme mohli stretnutia a podujatia realizovať naživo (a nie iba prostredníctvom Zoom alebo uverejňovania na Youtube). Bolo by pekné, keby sme mohli vedecké sympóziu pri príležitosti 200. výročia ľubľanského kongresu, na ktorom účasť na otvorení a uvítacie slová už potvrdili prezident Slovenskej republiky a primátor hlavného mesta Lúblana, zrealizovať naživo v plne obsadenej sále! Uvedomujeme si, samozrejme, že priebeh zdravotnej krízy nemôžeme ovplyvniť, preto pri plánovaní udalostí zohľadňujeme rozličné možnosti realizácie.

Slovenská matica musí zostať živým organizmom a sledovať dva ciele: naďalej priťahovať k spolupráci odborníkov rozličných profilov a reagovať na aktuálne výzvy. Ak by som mal presnejšie definovať želania ohľadne prvého uvedeného: keď sme pri príležitosti 155. výročia vzniku organizovali dňa 4. februára 2019 deň otvorených dverí a celodenný program s podujatiami z rozličných vedeckých a umeleckých oblastí, bol som trochu skeptický, či sa nám podarí pritiahnúť dostatočné publikum. Ale keď sa na rozhovoroch, prednáškach a prezentáciách striedalo rozličné publikum a po celodennom programe bola sála stále ešte plná, bolo jasné, že Maticu slovenskú za svoju stále považujú intelektuáli z najrozličnejších odborov. Čo sa týka druhého cieľa, reagovania na aktuálne otázky, musí Matica slovenská v protiklade s diskurzom, ktorý pestuje veľká časť politiky a médií, poskytnúť otvorenú diskusiu ľudí rozličných názorov v toleranťnom a argumentáciou podloženom dialógu. Tu by som spomenul len okrúhly stôl, ktorý bol pripravený pri polemikách o tom, akú úlohu dovoliť používaniu angličtiny v slovenskom vysokoškolskom štúdiu. Jedna z odborne najzrelších diskusií prebiehala v priestoroch Matice slovenskej.

Ohľadne knižného programu som už spomenul, že Matica slovenská dosiahla limit, ktorý jej umožňuje dosiahnuť skromný počet zamestnancov. Kladiem si otázku, ako by sme mohli zabezpečiť finančné prostriedky na ešte jedno redaktorské miesto, aby sme mohli presiahnuť momentálny objem vydaných knižných diel. Zatiaľ je to však naozaj len želanie. Keďže je však dostatok ponúk na vydanie diel, ktoré sú vhodné pre program Matice slovenskej, tento cieľ nesmieme stratiť z očí.

Nesmiem zabudnúť ešte na jeden cieľ, ktorý si vytyčilo vedenie Slovenskej matice, a síce postupné obnovenie jej priestorov. Potrebná obnova každopádne výrazne presahuje momentálne možnosti Matice slovenskej. Drobným krokom v tomto smere bolo už upravenie vnútorného nádvorja, ktoré nám umožňuje realizovanie podujatí v srdci Lúblany na otvorenom priestranstve. Obnova súvisí so želaním venovať ešte viac priestoru živému kontaktu s našimi členmi a našim publikom. Tieto ciele sa však budú uskutočňovať, podľa môjho názoru, postupne počas niekoľkých rokov alebo desaťročí, kedy dôjde už aj k zmenám na mieste predsedu.

ŠTEFAN MOYSES

Pavol Parenička, Slovenský literárny ústav Matice slovenskej, Slovensko

Štefan Moyses patrí medzi najvýznamnejšie osobnosti slovenských, chorvátskych a slovanských dejín 19. storočia. Do povedomia slovenského národa sa predovšetkým zapísal v rokoch 1863 až 1875 ako historicky prvý predseda Matice slovenskej. Významnú rolu zohral v oblasti cirkevného, školského, osvetového i širšieho kultúrneho a spoločenského života na Slovensku, v Chorvátsku i v celej habsburskej monarchii. Biskup Štefan Moyses bol muž fyzicky mohutnej postavy, no aj obrovitého slovenského a slovanského ducha, ktorý sa najvýraznejšie prejavil a znásobil v jeho matičnom diele ako odraze kultúrneho fenoménu hnutia slovanských matíc v súvekom habsburskom mocnárstve.

Štefan Moyses sa narodil 24. októbra 1797 vo Veselom pri Piešťanoch v chudobnej roľníckej rodine. Pohľad na Moysesov rodný dom, dnes zachovaný ako muzeálna expozícia, evokuje prorocké verše jeho súčasníka, priateľa, spolupracovníka, poetu slovanstva a ideológa slovanskej literárnej vzájomnosti Jána Kollára: „Často malá pastuchova chyžka pro vlast může více udělat, jako tábor z něhož válčil Žižka.“ Aby sa Moysesovo utrpenie v ranom detstve ešte viac zvýraznilo, ako sedemročný sa stal úplnou sirotou. Ujala sa ho, podobne ako stoviek iných sirôt, rímskokatolícka cirkev, jej sirotinca a školské ústavy. Zásluhou cirkvi po vychodení ľudových škôl v rokoch 1806 až 1813 mohol nadaný a usilovný žiak absolvovať katolícke gymnázium a roku 1813 ho prijali za klerika ostrihomskej arcidiecézy. V rokoch 1813 až 1815 študoval filozofiu na katolíckom lýceu v Trnave, v rokoch 1815 až 1818 zavŕšil štúdium teológie v ústrednom seminári v Pešti. Keďže nedosiahol kanonický vek, v rokoch 1819 až 1820 bol domácim vychovávateľom, v rokoch 1820 až 1821 sa pripravoval na kňazskú vysviacku v ostrihomskom presbytériu, roku 1821 ho vysvätili za rímskokatolíckeho kňaza v Ostrihome. Od roku

1821 pôsobil Štefan Moyses ako kaplán na viacerých miestach Uhorska (Szentendre, Bzovík, Krupina, Tesárske Mlyňany, Tölgyes), napokon v rokoch 1828 až 1829 bol slovenský kazateľ v Kostole sv. Jozefa v Pešti. V roku 1828 vykonal rigoróznú skúšku na peštianskej univerzite a získal titul doktor filozofie a slobodných umení. V roku 1829 ho menovali za profesora na katolíckej akadémii v Záhrebe, kde v rokoch 1830 až 1847 prednášal etiku, filozofiu, klasické a slovanské jazyky. V rokoch 1847 až 1850 bol záhrebským kanonikom, súčasne v roku 1848 rektorom diecezálneho kňazského seminára a v rokoch 1848 až 1849 členom bánskej rady (chorvátskej vlády) v Záhrebe, pričom mal na starosti cirkevné, školské a kultúrne záležitosti. V rokoch 1849 až 1850 pôsobil Štefan Moyses v pozícii cisárskeho dôverníka pre Chorvátsko. V roku 1850 sa rozhodlo o jeho menovaní za biskupa banskobystrickej diecézy, v roku 1851 ho vysvätili v Ostrihome a zaujal biskupský prestol, v rokoch 1851 až 1869 sídlil v rezidencii v Banskej Bystrici a jej letovisku vo Svätom Križi (dnes Žiar nad Hronom). Od roku 1863 bol skutočným vnútorným tajným radcom cisára Františka Jozefa I. a členom cisárskej tajnej rady. Štefan Moyses zomrel ako 72-ročný symbolicky na sviatok sv. Cyrila a Metoda, ktorého zavedenie sám inicioval, 5. júla 1869 v Žiari nad Hronom.

Štefan Moyses sa od mladosti angažoval v slovenskom národnom hnutí. Počas štúdií v Trnave sa dôverne zoznámil s bernolákovcami a stal sa aktívnym členom druhej bernolákovskej generácie. Za pôsobenia v Pešti nadviazal úzke kontakty s poetom a hlavným ideológom slovanstva Jánom Kollárom, pričom sa zaslúžil o zblíženie katolíckych bernolákovcov a evanjelických predstaviteľov národného hnutia československej orientácie.

Po príchode do Záhrebu sa Štefan Moyses zapojil do ilýrskeho pohybu a sprostredkúval kontakty južnoslovanských národovcov s vedúcimi predstaviteľmi národného hnutia na Slovensku. Angažoval sa predovšetkým v chorvátskom cirkevnom, školskom a kultúrnom živote, agilne pracoval vo vrcholných chorvátskych národnokultúrnych a náboženských ustanovizniach. Od roku 1842 bol Moyses členom Matice ilýrskej, založenej pod patronátom Janka Draškovića z podnetu Stanka Vraza, v Záhrebe, pričom spoluzakladateľmi a agilnými členmi tohto chorvátskeho národného literárno-vydavateľského spolku sa zo Slovákov stali aj Ján Kollár a Pavol Jozef Šafárik. Súčasne Štefan Moyses agilne participoval na činnosti Bratstva Cyrila a Metoda v Záhrebe. Zo slovenčiny do chorvátčiny preložil rozpravu Jána Kollára o slovanskej vzájomnosti a hymnickú pieseň Sama Tomášika Hej, Slováci! (Hej, Slaveni!), neskôr podporil aj vydanie vzájomnej korešpondencie Ljudevita Gaja a Ludovíta Štúra. V rokoch 1847 až 1848 ako snemový vyslanec zastupoval kanonik Štefan Moyses záhrebský

Štefan Moyses. Foto: archív Matice slovenskej

kapitolu na poslednom stavovskom uhorskom sneme v Bratislave, kde nadviazal osobné kontakty s Ľudovítom Štúrom a ďalšími štúrovcami i hurbanovcami. Po skončení snemu od apríla 1848 sa Štefan Moyses stal jedným z vedúcich činiteľov Chorvátskej národnej strany a členom prvej chorvátskej vlády vedenej legendárnym bánom Josipom Jelačićom, pričom patrila do okruhu jeho najbližších spolupracovníkov. Po rozohnaní Slovanského zjazdu v Prahe sa v júni a júli 1848 u Štefana Moysesu v Záhrebe zdržiavali Ľudovít Štúr a Jozef Miloslav Hurban, ktorým poskytol politický azyl a umožnil vystúpiť pred poslancami chorvátskeho snemu, aby ich informovali o pripravovanom štúrovskom Slovenskom povstaní. V rokoch 1849 až 1850 vykonával záhrebský kanonik Štefan Moyses funkciu cisárskeho dôverníka pre Chorvátsko vo Viedni. Po príchode na Slovensko oživoval cyrilo-metodskú tradíciu, inšpirovaný cyrilo-metodským kultom v Chorvátsku a u ostatných slovanských národov na Balkáne. V tomto duchu roku 1852 obnovil vydávanie časopisu Cyrill a Method, roku 1863 bol hlavným organizátorom milénárnych slávností príchodu Cyrila a Metoda na Slovensko, svojou cirkevnou autoritou roku 1864 presunul sviatenie ich spoločného sviatku u slovanských katolíckych národov habsburskej ríše na 5. júl ako tradičný dátum ich príchodu (roku 863) medzi našich predkov na územie Veľkej Moravy (pôvodne sa slávil v rozdielne dni podľa dátumov smrti, a to sviatok sv. Cyrila sa slávil 14. februára, sviatok sv. Metoda 6. apríla). V memorandovom období chcel Štefan Moyses zo svojho biskupského sídla v Banskej Bystrici vybudovať nové centrum slovenského národného hnutia. Na čelo slovenských národovcov sa Štefan Moyses postavil roku 1861, keď ho o to priamo požiadal memorandový Stály národný výbor, vedený jeho predsedom Jánom Franciscim. Na adresu interakcie slovenského národa a jeho vzťahu ku svojim predstaviteľom Moyses poznamenal: „... na bezpečné plecía prirodzených vodcov svojich, by si sa povýšil, otvoril ochotne oči svetlu pravdy a užitočných vedomostí, ktoré ti domáci vzdelanci tvoji v podobe zrozumiteľnej, v prirodzenej tvojej jadrovej reči prednášajú...“ a ďalej imperatívne pokračoval: „... pracuj pilne na národa roli dedičnej! Boj sa pri tom Boha..., buď poslušný zákonom občianskym, a ver mi, národe drahý, že ti bude, jako ti nebolo!“ Štefan Moyses potom ako nekorunované „knieža Slovenska“ viedol slovenskú delegáciu na panovnícky dvor do Viedne, kde v decembri 1861 predložila na osobitnej audiencii Františkovi Jozefovi I. kultúrno-politické žiadosti Slovákov známe ako Viedenské memorandum.

Štefan Moyses ako uvedomelý Slovák a Slovan dobre poznal históriu, činnosť a uvedomoval si súveký kultúrno-spoločenský, vedecký i duchovný rozmer fenoménu slovanských matíc v rakúskej ríši. V tejto súvislosti prvou slovanskou maticou bola Matica srbská, ktorá vznikla už roku 1826 v Pešti, kde ju založili srbskí národovci pod patronátom magnáta Savu Tekeliju.

K priamym svedkom tejto významnej udalosti v živote slovanských národov habsburskej monarchie a začiatkov jej činnosti patrila aj Štefan Moyses, ktorý v rokoch 1828 až 1829 pôsobil v peštianskom prostredí. Keď roku 1831 bola z iniciatívy Františka Palackého a Josefa Jungmanna založená pod patronátom kniežaťa Rudolfa Kinského Matica česká v Prahe, ešte výraznejšie tieto české kultúrne pohyby maticného charakteru podnecovali k podobnej aktivite slovanských národných dejateľov Štefana Moysesu, Karola Kuzmányho, Jána Kollára, Pavla Jozefa Šafárika a ďalších. Jeden z nich, Karol Kuzmány, problém nevidel ani tak v eventuálne samotnom procese založenia Matice slovenskej, lež v absencii vhodného garanta, patróna či kurátora tohto kultúrneho podniku z radov bohatých, vplyvných a národne uvedome-

lých Slovákov. Medzitým túto otázku vyriešili Chorváti, keď roku 1842 pod patronátom grófa Janka Draškovića z popudu Stanka Vraza založili Maticu ilýrsku v Záhrebe, pričom spoluzakladateľom, významným členom a propagátorom tohto literárno-vydavateľského spolku sa stal i Štefan Moyses. Po príchode na Slovensko Štefan Moyses od roku 1856 rokoval s Karolom Kuzmányom o potrebe založenia Matice slovenskej. Na jej ustanovujúcom valnom zhromaždení 4. augusta 1863 v Martine Moysesu jednohlasne zvolili za maticného predsedu.

Dňa 10. septembra 1863 v predsedníckej funkcii stál na čele maticného vyslanectva k panovníkovi do Viedne. Na otázku, kto má viesť Maticu slovenskú, dal jej predseda jasnú odpoveď: „Zvlášte ale horliť majú o Maticu slovenskú: vedomcovia a vzdelanci slovenskí, potom takí národovci, ktorým buďto zámožnosť, buďto úradné postavenie výdatnejší vplyv poskytujú; konečne veškeré obecnosť národa slovenského.“ V auguste 1864 predsedal Štefan Moyses druhému a následne roku 1865 tretiemu valnému zhromaždeniu Matice slovenskej v Martine. Prejavy, ktoré predniesol na zhromaždeniach, sa považujú za najvýznamnejšie slovenské reči v národných dejinách 19. storočia, pričom ďalší veľký Slovák, Slovan a rusofil Svetozár Hurban-Vajanský sa na margo nich vyjadril, že „sú intelektuálnou symfóniou najväčšej hlavy slovenskej 19. storočia, ktoré môže v budúcnosti prevýšiť iba nejaký básnik kolosálnym dielom“.

Štefan Moyses sa v predsedníckej funkcii pričínal o postavenie reprezentatívnej budovy Matice slovenskej nazvanej Svetlica v Martine, kde dal previesť maticné zbierky, ktoré sa dovtedy dočasne nachádzali v jeho biskupskej rezidencii v Banskej Bystrici. Maticnú činnosť orientoval na rozvoj vedy, kultúry, vzdelania a osvety, knihovníctva, podporoval vydávanie a rozširovanie tlače. Zaslúžil sa o zachovanie knižnic Martina Hamuljaka a Michala Rešetku, ktoré sa stali základom Bibliotéky Matice slovenskej. Moysesov osobnostný vklad a organizačno-reprezentačné aktivity v súvislosti s Maticou slovenskou ju zakrátko zaradili na jedno z popredných miest spomedzi v tom čase existujúcich početných slovanských matíc vo všetkých ukazovateľoch (majetok, zbierky, vedecké odbory, vydavateľská činnosť atď.).

V literárnej činnosti Štefana Moysesu dominovala náboženská spisba. V oblasti osvetovej literatúry sa prezentoval publikáciou *Myšlienky o záhradníctve vôbec a štepárstve obzvlášť*, ktorú vydala roku 1865 Matica slovenská. Výber z Moysesových kázni pod názvom *Na konci roku 1897* pripravil do tlače František Richard Osvald.

Tri prejavy Štefana Moysesu z rokov 1863 až 1865 povedané na maticných valných zhromaždeniach roku 1947 publikoval Anton Augustín Baník. Znalec Moysesovho diela a editor jeho prejavov Baník za najvýznamnejší z týchto maticných prejavov považoval druhú reč z augusta 1864, pričom konštatoval: „Je potrebné často myslieť na to, že výsostným predstaviteľom tejto memorandovej a maticnej solidarity bol Štefan Moyses, ktorého veľká oslnivá osobnosť bude nás vždy upamätávať na zvrchovaný príkaz slovenskej národnej, kultúrnej i duchovnej jednoty. Veď on to bol, čo vo svojej skvostnej predsedníckej reči v Turčianskom Sv. Martine r. 1864 jasne určil miesto i poslanie slovenskej vedy v národnom živote Slovákov a dôrazne vyslovil tú pravdu, že – svetlo to, ktoré budúce cesty národa slovenského ožiarit má, ... len od vedomcov a vzdelancov národných vychodiť môže.“

Svetozár Hurban-Vajanský považoval Štefana Moysesu za „najväčšiu slovenskú hlavu v 19. storočí“. Činorodý život, dielo a odkaz biskupa Štefana Moysesu ostávajú natrvalo v pamäti nášho národa na Slovensku i za jeho hranicami u slovanských národov, najmä Chorvátov.

VYŠLA NOVÁ TROJZVÄZKOVÁ ENCYKLOPÉDIA SLOVANOV

Oleg A. Platonov, hlavný redaktor Slovenskej encyklopédie, Rusko

Vážení priatelia a spolupracovníci! Predstavujem vám menší materiál venovaný nedávno vydanej trojzväzkovej Slovenskej encyklopédii. Pripomínam tiež, že konečnú verziu publikácie je možné nájsť na webovej stránke www.rusinst.ru.

DÔLEŽITÁ UDALOSŤ V SLOVANSKOM SVETE

Inštitút ruskej civilizácie a Všeslovanského zväzu oznamuje vydanie *Slovenskej encyklopédie* v troch zväzkoch (872, 864 a 856 strán). Pri ilustrovaní publikácie bolo použitých viac ako tritisíc ilustrácií.

Podnetom na prípravu encyklopédie bol Všeslovanský zjazd v Prahe v roku 1998, na ktorom po takmer storočnej prestávke znova nastolili otázku potreby jej zostavenia ako najdôležitejšieho faktora budúceho zjednotenia slovanských národov a štátov.

Vytvoreniu encyklopédie predchádzalo vydanie Inštitútom ruskej civilizácie desiatok monografií a publikácií slavistických vedcov a bádateľov slavizmu – V. I. Lamanškého, J. I. Venelina, A. S. Budiloviča, A. F. Ritticha, O. F. Millera, L. Niederleho, ako aj desiatok zväzkov diel slovnofilov z I. V. Kirejevského a A. S. Chomjakova až po S. F. Šarapova a A. G. Ščerbatova.

Vedci uvedení vyššie verili, že všetky slovanské národy spája príslušnosť k staroslovanskej civilizácii a že sú všetci jednotným národom, ktorý sa následne rozpadol na časti, a každá z nich kráčala svojou vlastnou cestou. Ale jednotné duchovné korene slovanskej jednoty zostali zachované, rovnako ako aj hlboké genetické a mystické spojenie, ktoré spája jednotlivé vetvy slovanstva.

Podľa rôznych odhadov, dnes žije na svete asi 320 – 350 miliónov Slovanov. Takéto obrovské množstvo príbuzných kmeňov a národov si, samozrejme, vyžaduje zostavenie špeciálnej Slovenskej encyklopédie odrážajúcej všetky as-

pekty života kedysi jediného civilizačného, etnografického a kultúrneho monolitu.

Naša encyklopédia je prvou svojho druhu, ale otázka potreby vytvorenia slovanskej encyklopédie sa začala natosťovať od konca 19. storočia. Začiatok položil na Kongrese ruských slavistov v roku 1903 akademik V. I. Lamanškij. Formu budúcej encyklopédie považoval zjazd slavistov za komplex monografií o jednotlivých vetvách slavistiky. Tento projekt zostal nenaplnený, ale deväť kníh, vydaných od roku 1908 po rok 1921, sa stali svojráznou pamiatkou tohto projektu a Kongresu z roku 1903.

Následné udalosti z roku 1917 na dlhé roky odstránili z programu vedeckej komunity myšlienku vytvorenia slovanskej encyklopédie.

Slavistické štúdie sa však naďalej rozvíjali a XX. storočie bolo vhodným obdobím pre vznik mnohých vynikajúcich diel, čiže bolo prakticky všetko pripravené na vytvorenie encyklopédie. Na to však neexistovala žiadna štátna a politická vôľa. Sily, pod vplyv ktorých sa dostali slovanské štáty od roku 1945, najmä po smrti I. V. Stalina, sa obávali vytvorenia takej encyklopédie ako mocného faktoru zjednotenia Slovanov, posilnenia slovanskej jednoty. Vedúci predstavitelia socialistických krajín považovali myšlienku zjednotenia Slovanov za nebezpečenstvo pre rozvoj komunistického hnutia.

Otázka potreby Slovenskej encyklopédie bola nastolená takmer na všetkých medzinárodných zjazdoch slavistov, ale iba ako osobná iniciatíva jednotlivých vedcov. Na Slovanskom kongrese v Prahe v roku 1998 sa o tejto problematike diskutovalo na vedľajšej koľaji za účasti profesora Chválu a sochára V. M. Klykova. Potom bola nastolená na slovanských zjazdoch v Minsku, Moskve a Kyjeve. Rozhodnutie o vytvorení Slovenskej encyklopédie v Inštitúte ruskej civilizácie bolo prijaté začiatkom roku 2014. Profesor S. V. Lebedev zostavil pôvodný slovník en-

Nová trojzväzková Slovenská encyklopédia
spod redaktorského pera Olega A. Platonova. Foto: rusinst.ru

cyklopédie a v priebehu práce sa niekoľkonásobne zvýšil. O prípravných otázkach sa podrobnejšie diskutovalo na Jubilejnom Všeslovanskom zjazde v roku 2017, ktorý usporiadal Všeslovanský zväz. Historickým a ideovým základom Slovenskej encyklopédie sa stali idey a myšlienky ruských slovanofilov, ako aj účastníkov kongresu z roku 1903, predovšetkým V. I. Lamanského, A. N. Jasinského, A. S. Lapo-Danilevského; etnografický základ tvorili práce slovenských vedcov. Nová encyklopédia systematizuje stovky etnografických prameňov, využíva materiály o ľudovom živote, zozbierané najlepšími etnografmi a odborníkmi na ľudový život, takými ako: F. Buslaev, M. Gromyko, V. Daľ, N. Jermolov, I. Zabelin, D. Zelenin, A. Korinskij, I. Kalinskij, N. Kostomarov, S. Maksimov, I. Snegirev, I. Sacharov, N. Stepanov, A. Tereščenko, N. Tolstoj, V. Čistov, I. Šanginov a ďalší, ako aj českí vedci P. Šafárik a L. Niederle.

V encyklopédii použili prvý etnolingvistický slovník v slavistike upravený N. I. Tolstým, ktorý pripravil veľký tím ruských vedcov v Inštitúte slavistických a balkánskych štúdií. V časti encyklopédie, venovanej ruskej etnografii, je základom práca D. K. Zelenina *Ruská etnografia* (Russische /Ostslavische/ Volkskunde), ktorá vyšla v roku 1927 v Lipsku a v ktorej sa etnografia ruského ľudu považuje za jednotu dokonca nie troch – Veľkí Rusi, Bielorusi, Malí Rusi, ale štyroch vetiev – severoruská, južná ruská, maloruská a bieloruská. Monografia Zelenina do značnej

miery uzavrela, zavŕšila a zhrnula dlhé a veľmi plodné obdobie v dejinách ruskej etnografie, siahajúce od 30. – 40. rokov XIX. storočia až po rok 1917.

V novej encyklopédii je slovanský svet prezentovaný ako jednotná civilizácia, ktorá sa vyvíja podľa vlastnej stupnice súradníc. Osobitne sa posudzujú duchovné základy slovanstva – ako hlavný spojovací článok všetkých slovanských národov, určujúci ich spoločné črty. Encyklopédia zároveň ukazuje, že vývoj slovanskej civilizácie sa uskutočňoval v podmienkach nepretržitého zápasu s rímskogermánsko-západnou civilizáciou. Zároveň v slovanskej civilizácii spočiatku prevažovali komunálne princípy nad osobnými, duchovné nad hmotným a na Západe vládol individualizmus a racionalizmus, hmotné prevažovalo nad duchovným. Dobyte je hlavným vektorom vzťahov medzi Západom a ostatnými národmi, zatiaľ čo najhlavnejšou úlohou slovanského kmeňa bol hospodársky a kultúrny rozvoj krajiny a obyvateľov, ktoré ju obývajú.

Nová *Slovanská encyklopédia* sa venuje hlavným ideologickým otázkam slovanskej jednoty a vzájomnosti. Tvorcovia publikácie veria, že vydanie tejto encyklopédie sa stane dôležitým faktorom pri zblížovaní slovanských národov a štátov. Len spolu s Ruskom dokážu slovanské národy prekonať svetovú krízu, ktorej hlavnou príčinou sa stala západná, rímsko-germánska civilizácia, ktorá viedla ľudstvo do hlboké slepej uličky.

KULTÚRA SLOVA

Iveta Vančová, výkonná redaktorka Kultúry slova, Slovensko

Časopis *Kultúra slova* je vedecko-popularizačný časopis pre jazykovú kultúru a terminológiu, vychádza v spolupráci Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra Slovenskej akadémie vied (SAV) a Jazykového odboru Matice slovenskej, s finančnou podporou Otvorenej akadémie. Vydavateľom časopisu je Matica slovenská.

Cieľom časopisu je popularizovať výsledky základného a aplikovaného jazykovedného výskumu, ako aj prispievať k zvyšovaniu jazykovej kultúry používateľov spisovnej slovenčiny. Časopis sa sústreďuje najmä na súčasný jazyk, ale neobchádza ani ostatné útvary národného jazyka. Venuje sa aj slovenským nárečiam, histórii slovenského jazyka a onomastike. V štruktúre časopisu tvorí základnú, nosnú časť rubrika *Štúdie a články* prinášajúca príspevky zamerané na slovnú zásobu, morfológiu, syntax, štylistiku, pravopis i výslovnosť. Pozornosť sa venuje aj domácej a prekladovej umeleckej literatúre a popularizačnej, odbornej a náučnej spisbe z hľadiska jazyka a využívania jazykových prostriedkov.

Občasná rubrika *Terminologické súpisy* sa zaoberá ustálovaním odbornej terminológie z rozličných odborov a publikujú sa v nej príspevky a terminologické súpisy ako výsledky práce terminologických komisií. Časopis má aj občasnú rubriku *Diskusie*, medzi stále rubriky patrí rubrika *Zo studnice rodnej reči*, v ktorej sa čitateľom sprístupňuje bohatstvo slovnéj zásoby slovenského jazyka z hľadiska historického vývinu a bohatstvo slovnéj zásoby slovenských nárečí, v rubrike *Rozličnosti* sú kratšie príspevky objasňujúce konkrétne jazykové javy, rubrika *Správy a posudky* prináša aktuálne správy o jazykovedných podujatiach, rozbory jazykovej úrovne jazykovedných publikácií, recenzie a posudky rozličných knižných publikácií, ale aj medailóny o osobnostiach slovenskej jazykovedy, v rubrike *Spytovali ste sa jazykovedci*

odpovedajú na konkrétne otázky používateľov jazyka, s ktorými sa stretávajú v jazykovej poradni Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV.

V rubrike *Z rukopisu pripravovaného Slovníka súčasného slovenského jazyka* predstavujú pracovníčky lexikografického oddelenia ústavu heslá pripravované do *Slovníka súčasného slovenského jazyka* a v rubrike *Z webovej poradne* sa vo forme krátkych príspevkov uverejňujú odpovede nachádzajúce sa v databáze elektronickej jazykovej poradne, ktorá vznikla v spolupráci JÚLŠ SAV a portálu Sme.sk. V rubrike *Pripomíname si* sa uvádzajú stručné medailóny významných aktuálnych jubileí jazykovedcov.

Hlavnou redaktorkou časopisu v súčasnosti je PhDr. Sibyla Mislovičová, výkonnou redaktorkou Mgr. Iveta Vančová (obidve z Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV). Časopis vychádza šesťkrát ročne.

Obaly periodika Kultúra slova. Foto: archív autorky

MATIČNÝ MAGAZÍN SLOVENSKO V NOVOM ŠATE NÁRODNÉHO SPEKTRA

Zuzana Pavelcová, riaditeľka Krajského múzea Matice slovenskej, Slovensko

Obálky moderného odborného časopisu Slovensko – Národné spektrum.
Foto: matica.sk

Časopis Slovensko našim krajanom nikdy nebolo potrebné osobitne predstavovať. Niekoľko decenií vydávania kvalitných obsahov, v minulosti doplnených krajskou prílohou, ktoré poctivo pripravovala matičná redakcia v spolupráci so širokým slovenským svetom, oslovila i inšpirovala niekoľko generácií Slovákov žijúcich v zahraničí.

Vývoj v spoločnosti, konkurencia i snaha o zlepšenie, prepojené ruka v ruke s prezentáciou a propagáciou výstupov matičnej vedy, určili trend transformácie magazínu Slovensko na odborný časopis Slovensko s podtitulom Národné spektrum.

Zmodernizovaný magazín sa posunul najmä v obsahovej rovine. Je orientovaný na tých, ktorí hľadajú poznatky z dejín Slovenska, slovenskej literatúry, národopisu či spoločenských vied. Prináša výnimočné štúdie, popularizačné články i materiály zamerané na matičné a národné témy spracované prítlačlivou formou. Šéfredaktorom periodika sa stal mladý historik Peter Sokolovič, ktorý na margo vynoveného Slovenska uvádza: „Práve v dobe, kedy sú slová ako národ či národná hrdosť spájané u mnohých s negatívnym obsahom, však práve Matica dostáva možnosť stát v čele obrany národných záujmov. Práve transformáciou z dlhšie vychádzajúceho periodika Slovensko chce najstaršia vedecko-kultúrna ustanovizeň vytvoriť moderný odborný časopis a zároveň vyjadriť želanie, aby čitateľov zaujal a zostali mu verní aj naďalej.“

Myšlienku modernizácie periodika podporil predseda MS, Marián Gešper, slovami: „*Kedže v minulosti matičná veda formovala nielen matičnú, ale aj národnú či občiansku ideu, aj dnes je nevyhnutné nadviazať na úspešnú minulosť z hľadiska vývinu súčasnej slovenskej spoločnosti. Bohužiaľ, dnešná doba akoby zabúdala na významné slovenské osobnosti a národné udalosti, dôležité dejinné križovatky a celkové racionálne poučenie z dejinnej praxe, tak pozitívnej, ako aj negatívnej. Mnohé významné dejinné činitele a pohyby akoby sa vytrácali z kolektívnej pamäti Slovákov. Spojenie výskumnej a popularizačnej činnosti je preto veľmi dôležité a nový moderný odborný časopis k tomu chce aktívne prispieť.*“

Ambíciou redakcie je vydávanie časopisu dvakrát ročne, na osemdesiatich stranách, doplnených bohatou fotodokumentáciou a príjemnou grafikou. Momentálne Matica slovenská vydala prvé dve čísla magazínu, ktoré sa stretávajú s ocenením a úspechom.

Slovensko – Národné spektrum na svojej atraktivite určite nestratilo. Veríme, že k stálym odoberateľom priťahuje i nových, ktorí si jeho moderný obsah obľúbia. Objednávky predplatného zo Slovenska i zahraničia môžete zaslať cez objednávkový formulár, e-mailom, poštou alebo nahlásiť telefonicky. Všetky potrebné informácie nájdete na oficiálnej webovej stránke Matice slovenskej, www.matica.sk.

PRIPOMÍNAME SI

Janko Drasković 165. výročie úmrtia

20. október 1770, Záhreb, dnešné Chorvátsko – 14. január 1856, Radgona, dnešné Slovinsko

Politik, spisovateľ, účastník chorvátskeho národného obrodzenia, vydal politickú knihu, ktorá bola prvým kompletným a vyspelým národným programom chorvátskej kultúrnej a politickej histórie, presadzoval myšlienku zjednotenia všetkých chorvátskych krajín do jedného celku, inicioval vznik „ilýrskej čítárne“, bol jej prvý predseda. Z toho spolku vznikla Matica ilýrska.

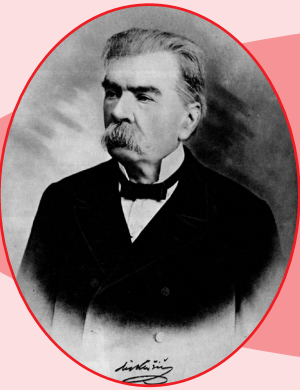
Fotografia: Janko Drasković
Foto: wikimedia.org

Jan Arnošt Smoler 205. výročie narodenia

3. marec 1816 v obci Lučo, dnešné Nemecko – 13. jún 1884 v Budyšín, dnešné Nemecko, pochovaný na cintoríne Hrodziško v Budyšine

Vedúca osobnosť lužickosrbského národného kultúrneho hnutia 19. storočia, nakladateľ, vydavateľ, ochranca kontaktov s Čechmi, Slovákmi, Poliakmi, Rusmi a s juhoslovanskými národmi.

Fotografia: Jan Arnošt Smoler
Foto: Archív Matice lužickosrbskej

Franc Miklošič 130. výročie úmrtia

20. november 1813, Radomerščak, dnešné Slovinsko – 7. marec 1891 Viedeň, dnešné Rakúsko

Slovinský filológ, lingvista a slavista, výskumník slovanských a iných jazykov, prvý predseda slovanskej filológie na univerzite vo Viedni (založená v roku 1849).

Fotografia: Franc Miklošič
Foto: wikimedia.org

Bogo Grafenauer 105. výročie narodenia

16. marec 1916 Lubľana, dnešné Slovinsko – 12. máj 1995, Lubľana, dnešné Slovinsko

Slovinský historik, univerzitný profesor zameraný na stredovek, autor monumentálnych kníh o slovinských dejinách (v piatich zväzkoch, 1954 – 1962 a mnohých ďalších), predseda Matice slovinskej (1978 – 1988), publikoval veľa kníh „nechcených“ autorov.

Fotografia: Bogo Grafenauer
Foto: sazu.si

Taras Hryhorovyč Ševčenko 160. výročie úmrtia

9. marca 1814 Morynci, dnešná Ukrajina – 10. marec 1861, Petrohrad, dnešné Rusko

Ukrajinský básnik, výtvarný umelec, zakladateľ modernej národnej literatúry, symbol zeme a ukrajinskej kultúry. V roku 1846 vystúpil do tajného spolku Cyrilo-metodského bratstva, ktoré chcelo vybudovať slovanskú federáciu. Po odhalení jeho členstva bol desať rokov vo vyhnanstve.

Fotografia: Taras Hryhorovyč Ševčenko
Foto: wikimedia.org